

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra kulturních a náboženských studií

Andělé v křesťanství

Bakalářská práce

Autor: Aleš Vostřez

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Náboženská výchova

Vedoucí práce: ThLic. Vojtěch Brož, Th.D.

Oponent práce: doc. Mgr. Jan Hojda, Th.D.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Aleš Vostřez
Studium:	P16K0241
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Náboženská výchova
Název bakalářské práce:	Andělé v křesťanství
Název bakalářské práce AJ:	Angels in Christianity

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce předkládá nástin křesťanské angelologie. Jejím cílem je vymezit místo andělů v křesťanském poselství, jejich funkci v dějinách spásy, jejich vztah k Bohu a ke světu. Na základě spásně-dějinné metody studuje zdroje křesťanské víry v anděly, vycházejíc z Písma a křesťanské tradice, a vytyčuje křesťansky přijatelné hranice pro různé obrazy andělského světa a na několika konkrétních příkladech ukazuje, jaká pojetí andělů jsou z pohledu katolické církve přijatelná a jaká již nikoliv.

AKVINSKÝ, Tomáš. O andělech v Teologické sumě. Praha: Krystal OP, 2015, ISBN 978-80-87183-80-9 AREOPAGITA, Dionysios. O nebeské hierarchii. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2009, ISBN 978-80-7021-872-3 Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih) Ekumenický překlad, 3. přepracované vyd. Praha: Česká biblická společnost, 1993, ISBN 80-900881-8-X GUARDINI, Romano. Andělé. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, ISBN 80-7192-300-1 GUARDINI, Romano. Odpůrce. Olomouc: Maticе cyrilometodějská, 1992 Katechismus katolické církve. Vyd. 2., Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, 793 s. ISBN 80-7192-488-1 LÉON-DUFOUR, Xavier. Slovník biblické teologie. Vyd. 2. Řím: Velehrad Křesťanská akademie, 1991 MÜLLER, Gerhard Ludwig. Dogmatika pro studium i pastorači. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, ISBN 978-80-7195-259-6

Garantující pracoviště:	Katedra kulturních a náboženských studií, Pedagogická fakulta
Vedoucí práce:	ThLic. Vojtěch Brož, Th.D.
Oponent:	doc. Mgr. Jan Hojda, Th.D.
Datum zadání závěrečné práce:	6.10.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Poděkování

Rád bych poděkoval vedoucímu mé bakalářské práce ThLic. Vojtěchu Brožovi, Th.D. za odborné vedení, za pomoc a rady při zpracování této práce. Za podporu a pomoc děkuji také své manželce, rodině, přátelům a spolužákům.

Anotace

VOSTŘEZ, Aleš. *Andělé v křesťanství*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2019. 69 s. Bakalářská práce.

Práce předkládá nástin křesťanské angelologie. Vymezuje místo andělů v křesťanském poselství, jejich funkci v dějinách spásy, jejich vztah k Bohu a ke světu. Práce čerpá především z Bible, představuje nebeský svět andělů a pozemský lidský svět jako jeden propojený celek. Podrobně představuje anděly v průběhu celých dějin spásy a ukazuje na jejich úzký vztah k lidem. Pro pojednání tématu v nauce církevních otců používá knihu *O nebeské hierarchii* od Dionysiose Areopagity a pro pojednání tématu v církevních a teologických tradicích se opírá o učení „andělského učitele“ Tomáše Akvinského, který se andělům velmi důkladně věnoval. V závěru vytyčuje křesťansky přijatelné hranice pro různé obrazy andělského světa a na několika konkrétních příkladech ukazuje, jaká pojetí andělů jsou z pohledu katolické církve přijatelná a jaká již nikoliv.

Klíčová slova: anděl, andělé, křesťanství

Annotation

VOSTŘEZ, Aleš. *Angels in Christianity*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2019. 69 pp. Bachelor Degree Thesis.

This thesis presents an outline of Christian angelology. It defines the role of angels in the Christian message, their function in the salvation history and their relationship with God and with the world. Primary information source of the thesis was the Bible. The heavenly angelic world and the earthly human world are presented as one interconnected whole. The thesis describes angels in detail throughout the salvation history and shows their close relationship with the human beings. In relation to the Teachings of the Church Fathers, the angelic subject is discussed on the basis of the book *The Celestial Hierarchy* by Dionysius the Areopagite. The angelology discussion in the context of the ecclesiastical and theological traditions refers to the doctrine of Thomas Aquinas, the "angelic teacher", who devoted very deeply to angels. In conclusion, the thesis sets out boundaries for different views of the angelic world, which would be acceptable from Christian perspective. Using specific examples, it also shows which of different perceptions of angels are acceptable from the Catholic Church point of view and which aren't.

Keywords: angel, angels, Christianity

Obsah

1	Postavení angelologie v rámci dogmatiky	10
1.1	Andělé jako církví spolu-věřené téma	10
2	Stvoření andělů a jejich společenství s Bohem a lidmi.....	12
2.1	Dvě obce	12
2.2	Symbol světla a tmy	12
2.3	První svobodný úkon anděla.....	13
2.4	Andělé a lidé jako rozumní a svobodní tvorové	13
3	Andělé ve Starém zákoně.....	14
3.1	Biblické pradějiny.....	14
3.2	Dějiny patriarchů	15
3.3	Exodus	18
3.4	Obsazení zaslíbené země	20
3.5	Doba izraelských králů	21
3.6	Proroci	23
3.7	Poexilní doba	27
3.8	Kniha Daniel.....	28
3.9	Anděl Rafael provází Tóbijáše	30
3.10	Druhá kniha Makabejská	31
3.11	Kniha Jób	31
3.12	Žalmy	33
3.13	Shrnutí.....	34
4	Andělé v Novém zákoně	35
4.1	Čtyři evangelia.....	35
4.2	Skutky apoštolů	39
4.3	Listy apoštola Pavla.....	41
4.4	Katolické listy.....	42

4.5	Janovská literatura	43
4.6	Shrnutí	45
5	Dionysiova symbolická teologie	46
5.1	Význam symbolů pro křesťanskou mysl jednotlivého člověka.....	47
5.2	Obrazy, které udělají podobu andělským hierarchiím	48
6	Tři stupně nebeských bytostí.....	49
6.1	První hierarchie – serafové, cherubové a trůny	49
6.1.1	Serafové	49
6.1.2	Cherubové.....	50
6.1.3	Trůny.....	50
6.2	Druhá hierarchie – panstva, moci a síly	50
6.2.1	Panstva.....	51
6.2.2	Moci.....	51
6.2.3	Síly.....	51
6.3	Třetí hierarchie – vlády, archandělé a andělé	52
6.3.1	Vlády.....	52
6.3.2	Archandělé	52
6.3.3	Andělé.....	52
6.4	Shrnutí	52
7	Základní body Tomášovy angelologie.....	54
7.1	Andělská tělesnost	54
7.2	Způsob lidského a andělského poznání	54
7.2.1	Lidský intelekt	55
7.2.2	Andělský intelekt	55
7.3	Andělská blaženost a láska	56
7.4	Společenství andělů	57
7.5	Andělé a lidé.....	58

7.6	Shrnutí	58
8	Shrnutí základního křesťanského obrazu andělského světa.....	59
9	Přijatelné a nepřijatelné obrazy křesťanského andělského světa	60
9.1	Pomoc dobrých andělů na webu esoterika.cz	60
9.2	Andělská ochrana a ďábelské pokušení podle Marie z Agredy	61
9.3	Různé formy andělské hierarchie	62
9.4	Anděl strážný jako celoživotní průvodce otce Pia.....	63
9.5	Anděl Portugalska a pasácci z Fatimy	64
10	Andělé v horizontu možností současného poznání	66

1 Postavení angelologie v rámci dogmatiky

Křesťanská angelologie jako samostatná teologická nauka patří v rámci celé křesťanské dogmatiky k okrajovým tématům. V knize: „*Dogmatika pro studium a pastorači*“ od Gerharda Ludwiga Müllera, která ve světovém měřítku patří ke standardním dílům katolické systematické teologie, jí autor věnuje pouhé 2,5 strany z celkového počtu 888 stran. Vyjádřeno procenty je to přibližně 0,3 % z celkového objemu knihy. Tato čísla tedy velmi jasně ukazují na prostor, který je angelologii v rámci celé křesťanské dogmatiky vymezen. Jedná se o velmi okrajové téma, jehož samotnou podstatu lze vyjádřit velmi stručnými formulacemi v několika větách. To je holý a pravdivý fakt, proti kterému nelze nic namítnout.

Úvahy o andělech lze v různých rovinách rozvíjet, tak jak to můžeme vidět například u Augustina z Hippo, Pseudo-Dionýsia, nebo Tomáše Akvinského. Mnoho teologů se především ve středověku k andělům vyjadřovalo, ale až už jejich myšlenky měly ve své době na spiritualitu a teologii jakkoli velký vliv (např. hierarchizace andělů do devíti kůrů), tak tyto jejich myšlenky nejsou závazné pro víru. V první řadě je tedy v křesťanské angelologii nutné oddělit od sebe jasně vymezené pravdy, které církev přijala ve svých dokumentech v průběhu dějin za závazné pro víru od dalších teologických úvah, názorů a spekulací, které církev za závazné nepřijala a ponechala je volně bez potřeby je obhajovat či vyvracet.

1.1 Andělé jako církví spolu-věřené téma

Které pravdy o andělech jsou tedy církví spolu-věřeny? Nejdůležitějším zdrojem informací o andělech je bezesporu Bible. Na mnoha místech nám podává jasné svědectví o existenci stvořených bytostí, které jsou osobní a nejsou to lidé. Nejedná se o žádné mýtické postavy.¹ V Bibli se k označení těchto bytostí používají různé termíny, především hebrejské slovo *mal'ach* a jeho řecký ekvivalent *angelos*, znamenající posel.² Z řeckého slova je odvozeno i české slovo anděl. Anděly lze chápat pouze v rámci víry ve stvoření. „*Svou podstatou jsou to duchové a svou funkcí poslové spásného Božího poselství. Jejich vnitřní smysl se naplňuje ve chvále a klanění.*“³ Nemusejí překonávat prostorovou vzdálenost mezi Bohem a lidmi a v Novém zákoně (dále pouze NZ) vystupují jako Bohem poslaní tlumočníci spásy.

¹ Srov. MÜLLER, Gerhard Ludwig. *Dogmatika pro studium i pastorači*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, s. 120.

² Srov. GALOPIN, Pierre-Marie, GRELOT, Pierre. Anděl. In: LÉON-DUFOUR, Xavier, eds. *Slovník biblické teologie*. Řím: Velehrad Křesťanská akademie, 1991, s. 7.

³ MÜLLER, Gerhard Ludwig. *Dogmatika pro studium i pastorači*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, s. 120.

Nenacházejí se tam ale příliš často. Vše je jasně zaměřeno na Krista, který je jediným prostředníkem mezi Bohem Otcem a lidmi.⁴

Učitelství církve se omezuje v podstatě na tři základní tvrzení. Je to víra v samotnou existenci andělů, dále jejich duchová povaha, a především jejich stvořenost. Dále naprosto jasně odmítá jakákoliv tvrzení o nestvořenosti andělů, nebo chápání d'ábla (padlého anděla) jako protihráče (Synoda v Braze roku 561 a 4. lateránský koncil roku 1215).⁵ Jasně potvrzení existence andělů nalezneme i v *Katechismu Katolické Církve* (dále jen KKC): „*Existence duchových netělesných bytostí, které Písmo svaté obvykle nazývá anděly, je pravda víry. Svědectví písma je tak jasné, jako jednomyslnost tradice.*“⁶ V dalších článcích KKC se uvádí, že andělé mají rozum a vůli, jsou to bytosti osobní a nesmrtelné a převyšují nás dokonalostí. Jsou celým svým bytím Boží služebníci a poslové.⁷

Müller dále píše v *Dogmatice pro studium a pastoraci* ohledně andělů o systematickém přístupu k porozumění této otázky. Věřící si mohou udělat jasnější obraz o andělech z četby Písma, ze znalosti církevní nauky, či ze slov liturgie. Mohou si tak utvořit lepší vědomý a osobní vztah k Bohu, který je přirozeně zprostředkován mezosobními vztahy nejenom na vztahové rovině mezilidské, ale i na vztahové rovině lidé – andělé. V závěru této části potom Müller napíše větu, ve které je řečeno o andělech vše podstatné: „*Jsou to dobří duchové a služebníci šířící se Boží vlády, stvoření Bohem a vykonávající svůj vliv ve vzájemném působení všech stvořených osob.*“⁸

V Bibli je také řeč o andělech, kteří zhřešili (d'áblové, démoni), a ti jsou svázáni s dějinami lidského neštěstí. Dábel není bytostí, která byla Bohem stvořena zlá, ale on sám se odvrátil od svého naplňujícího cíle – Boží lásky. Pokud tedy mluvíme o vzájemném působení všech stvořených osob (společný svět andělů a lidí) musíme říci, že tito padlí andělé vykonávají svůj vliv ve společném světě negativním způsobem.⁹

⁴ Srov. MÜLLER, Gerhard Ludwig. *Dogmatika pro studium i pastoraci*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, s. 121.

⁵ Srov. Tamtéž, s. 121.

⁶ KKC, 328.

⁷ KKC, 329-330.

⁸ MÜLLER, Gerhard Ludwig. *Dogmatika pro studium i pastoraci*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, s. 122.

⁹ Srov. Tamtéž, 2010, s. 122.

2 Stvoření andělů a jejich společenství s Bohem a lidmi

Andělé jsou tedy církví spolu-věřené téma, které pevně stojí na víře v jejich skutečnou existenci, dále na víře v jejich duchovnou povahu a především na přesvědčení, že andělé jsou stvořeni Bohem. To jsou tři základní pilíře, na kterých je možné stavět různé další úvahy a myšlenky o andělském světě. Ještě předtím, než se budeme podrobně věnovat jednotlivým knihám Písma, které svědčí o existenci andělů, je potřeba se blíže zamyslet nad posledním ze tří pilířů (stvořenost andělů Bohem). V něm je totiž ukryta i událost pádu andělů, která andělský svět rozděluje na dobrý a zlý. Stvoření andělů, jak říká sv. Augustin, není totiž v Písmu popíráno, ale není také výslovně zmíněno.¹⁰ Proto se o stvoření andělů zmíníme podrobněji nyní, dříve než se ponoříme do jednotlivých biblických příběhů. KKC uvádí že Bůh je stvořitel nebe a země. Výraz „nebe a země“ chápe jako celé stvoření a ukazuje tak na pouto, které nebe a zemi zároveň spojuje a rozlišuje. Zemí označuje svět lidí a nebem označuje místo vlastní Bohu, které je zároveň i místem duchovných tvorů (andělů), kteří Boha obklopují.¹¹

2.1 Dvě obce

Augustin z Hippo ve své knize *O Boží obci* rozvíjí zajímavé úvahy o společenství lidí s anděly. Neodděluje od sebe nebeský svět andělů a pozemský svět lidí. Zdůrazňuje, že právem se nemluví o čtyřech (o dvou andělských a o dvou lidských) obcích (společenstvích), ale spíše o dvou. Jedna je založena v dobrých a druhá ve zlých (nejen v andělech, ale i v lidech). Příčinou blaženosti první obce je její spojení s Bohem. Příčinou bídy druhé je, že s Bohem spojená není, že Boha odmítla. Mimo Boha není žádného dobra, které by člověka či anděla učinilo blaženým. Svůj nedostatek nemůže druhá obec jinak ukojit a je tedy její vadou, když není s Bohem spojená. Dobrá a zlá obec se tedy liší vadou a ne přirozeností.¹²

2.2 Symbol světla a tmy

Zajímavě interpretuje sv. Augustin symbol světla a tmy, který se objevuje na začátku knihy Genesis. Všimá si detailu, kdy Bůh řekne: „*Bud' světlo!*“ A bylo světlo. Následně Bůh řekne o světle, že je dobré, a oddělí světlo od tmy.¹³ Augustin si především všimá, že Bohem chtěné a chválené je světlo. Ve stvoření světla vidí jako jeden z možných symbolických výkladů stvoření andělů. Bůh tedy stvoří světlo (anděly) a řekne o světle (o andělech), že je dobré. Potom Bůh oddělí světlo (anděly) od tmy (padlí andělé). Augustin si dále všimá, že Bůh tmou nestvořil,

¹⁰ Srov. AUGUSTINUS, Aurelius. *O Boží obci I*. Praha: nakladatelství Vyšehrad, 1950, s. 553.

¹¹ Srov. KKC, 326.

¹² Srov. AUGUSTINUS, Aurelius. *O Boží obci I*. Praha: nakladatelství Vyšehrad, 1950, s. 597-599.

¹³ Srov. Gn 1, 3-4.

ani o tmě neřekl, že je dobrá. Augustin v tomto duchu uvažuje, že tma (padlí andělé) vznikla svým vlastním rozhodnutím a měla svůj původ ve světle (v andělech samotných), a ne v Bohu. O tomto symbolickém výkladu (světlo a tma) ovšem není Augustin skálopevně přesvědčen. V závěru uvádí, že Bůh mohl mít svými slovy na mysli jiné světlo a tmu, ale výše popsany pohled na nejasný biblický verš mu přijde užitečný.¹⁴ Na tomto příkladu můžeme vidět, jak některé biblické verše lze vykládat různými způsoby a jak je možné v symbolech použitých v textu Písma nacházet různá vysvětlení, která mohou křesťanskou víru obohacovat svými vícevrstevnými významy.

2.3 První svobodný úkon anděla

Precizní rozvinutou úvahu o tom, že ďábel není zlý od přirozenosti, nalezneme také v učení sv. Tomáše. Každý jednotlivý anděl byl stvořen přímo Bohem a po svém stvoření byl nasměrován k dobru. Byla mu ovšem dána také svoboda, takže mohl ve svém prvotním svobodném úkonu zhřešit. Pokud anděl tento svůj prvotní úkon vykonal v lásce, tak se v lásce utvrdil a tím získal nadpřirozenou blaženost a nemůže již nikdy zhřešit. Pokud se od Boha v tomto prvním úkonu odvrátil, tak se naopak zatvrdil ve zlém, nadpřirozenou blaženost již nikdy získat nemůže a zůstává navždy padlým andělem. Tomáš se domnívá, že takto padla pouze menší část andělů, protože hřích jde proti jejich přirozenosti. Dále uvádí, že na začátku pravděpodobně zhřešil jeden z nejvyšších andělů a ten ostatní padlé anděly mohl k hříchu svést jako pokušitel. Podle Tomáše padlý anděl odmítá Boha a chce být jako Bůh. Bohem se ovšem stát nemůže a sám to dobře ví, protože mu to jeho inteligence jasně říká. Chce být jako Bůh na způsob podobnosti a nadpřirozené blaženosti chce dosáhnout vlastní silou.¹⁵

2.4 Andělé a lidé jako rozumní a svobodní tvorové

V KKC nalezneme pro podstatu těchto úvah potvrzení. Andělé a lidé jsou Bohem stvořeni jako rozumní a svobodní tvorové, kteří mají směřovat ke svému poslednímu cíli svým svobodným rozhodnutím a dávat mu z lásky přednost. Mohou sejít ve své svobodě na scestí a také ve skutečnosti opravdu zhřešili. Tímto hříchem vstoupilo do světa mravní zlo. Bůh není příčinou tohoto zla přímo ani nepřímo. Pouze ho dopouští, protože respektuje svobodu svého tvora.¹⁶

¹⁴ Srov. AUGUSTINUS, Aurelius. *O Boží obci I*. Praha: nakladatelství Vyšehrad, 1950, s. 593-594.

¹⁵ Srov. MACHULA, Tomáš, NOVOTNÝ, D. Daniel. *Andělský učitel o andělech*. In: TOMÁŠ AKVINSKÝ, eds. *O andělech (I) v Teologické sumě*. Praha: Krystal OP, 2015, s. 43-45.

¹⁶ Srov. KKC, 311.

3 Andělé ve Starém zákoně

Písmo svaté je pro tuto práci zásadním a prvořadým zdrojem informací. Oproti dalším zdrojům má v křesťanství nezastupitelné postavení. Svět andělů je propojen s člověkem a Bohem. Andělé putují ve své službě Bohu a lidem dějinami spásy tak, jak o nich píše Bible. Nelze proto studium andělů vytrhnout z kontextu příběhu člověka, protože andělský svět bez Boha a lidí ztrácí smysl. Z důvodu získat maximálně široký záběr na obraz andělů v Písmu svatém, nastiňuje tato práce v hrubé zkratce i dějiny vyvoleného národa Izraele. Andělský svět tak je možné lépe vnímat v širších souvislostech a především ve vztazích, které z něho plynou. Ve svědectví Starého zákona (dále pouze SZ) jsou andělé především služebníky a posly. V Bibli se setkáme s různými andělskými jmény (cherubové, serafové, archanděl, Hospodinův posel...). Tato práce běžně používá pro všechny tyto a další typy nebeských bytostí souhrnné termíny anděl-andělé. Je to vžitý tradiční způsob pojmenování celého širokého spektra různých nebeských intelektů, který je zcela běžný ve většině teologických textů. Pokud bude nutné více konkrétně rozlišit, o kterou duchovnou bytost se jedná, bude to v příslušné části textu zdůrazněno.

3.1 Biblické pradějiny

První kapitoly SZ a celé křesťanské Bible (Gn 1-11) jsou úvodem ke všemu, co bude následovat. Předcházejí vlastní dějiny Izraele (ty začínají ve 12. kapitole povoláním Abraháma). Biblické pradějiny vyprávějí příběh o Božím vstupu do světa. Začínají stvořením světa a člověka. Bůh volá člověka k existenci, k odpovědnosti a ke vztahu k Tvůrci. Bůh je představen jako stvořitel všeho. „*Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi.*“¹⁷ Ve slovech „nebe a země“ jde o vyjádření celku spojením dvou protikladů (typická hebrejská literární forma *merismus*). Mimo tento stvořený vesmír není žádný jiný. Mezi dvěma póly nebe a země, je tedy ukryto i stvoření andělů.

Člověk byl stvořen jako dobrý a bylo mu dáno přátelství se svým Stvořitelem. Byl stvořen ve svatosti s účastí na božském životě.¹⁸ Bůh člověka umístil do zahrady, aby ji obdělával a střežil.¹⁹ Hříchem Adama a Evy byla ovšem tato prvotní harmonie ztracena. V této události se člověk poprvé ve SZ setkává s padlým andělem (had, svůdce) a toto setkání je pro něho z pohledu jeho budoucnosti naprosto zásadní.²⁰ Totožnost hada jako padlého anděla

¹⁷ Gn 1, 1.

¹⁸ Srov. KKC, 375.

¹⁹ Srov. Gn 2, 8.

²⁰ Srov. Gn 3, 1-5.

dosvědčuje Bible i církevní tradice.²¹ Padlý anděl mluví s Evou, která se od něho nechá svést, utrhne plod a nabídne ho i svému muži. Za tuto neposlušnost je člověk Bohem potrestán a svůdce proklet. Bůh člověka vyhání ze zahrady v Edenu. Biblický verš: „*Východně od zahrady v Edenu usadil cheruby s mihajícím se plamenným mečem, aby střežili cestu ke stromu života*“²² je prvním ve SZ, kde se o andělech (cherubech) hovoří přímo.

V dalších událostech biblických pradějin narůstá lidský hřích (bratrovražda, pomsta, svévolnost pozemského světa...). Bůh vždy trestá (např.: potopa), ale zároveň projevuje své milosrdenství (např.: Noe a jeho rodina). Vyprávění vrcholí příběhem o stavbě Babylonské věže, ve kterém člověk buduje soběstačnou civilizaci, bez Boha, uzavřenou v sobě. Bůh ničí tuto umělou iluzi jednoty a lidstvo je opět rozptýlené a různorodé. Konec biblických pradějin tedy zůstává bez milosrdenství a otevřený. V této části SZ se zmínky o andělech nevyskytují. Mohlo by to být z důvodu zdánlivého Božího nezájmu o svět. Člověk nechce Bohu naslouchat, chce si žít podle svého, a proto snad andělé ve vyprávění chybí. Co se týká sporného vyprávění o nebeských bytostech, které zhřešily a byly Bohem potrestány („*Za oněch dnů, kdy synové božští vcházeli k dcerám lidským a ty jim rodily...*“²³), tak je pravděpodobné, že se autor textu snažil vyprávění o lidském hříchu dovést až k absurditě, aby maximálně vynikla svévolnost pozemského světa.

3.2 Dějiny patriarchů

Hlavním tématem dějin patriarchů je Boží iniciativa uplatňovaná ve prospěch člověka. Bůh své slovo adresuje Abrámovi. Povolává ho, dává mu první zaslíbení.²⁴ Abrám odchází ze své země a Bůh mu slibuje potomstvo, novou zemi a uzavírá s ním smlouvu. Abrám Hospodinovi uvěřil a on mu to přičetl jako spravedlnost.²⁵ Potom ovšem Abrám přistoupil na výzvu své ženy Sáráj, aby zplodil svého potomka z Hagary, otrokyně Sáraje. Těhotnou otrokyni Sáráj pokořuje tak, že Hagar uprchne. Ve stepi ji nachází Hospodinův posel (anděl) a vyzve jí k pokornému návratu ke své paní. Slibuje rozmnožit její potomstvo, že nebude možné ho spočítat. Prikazuje jí, aby dala synovi jméno Izmael (to je slyší Bůh), neboť Hospodin ji v jejím pokoření slyšel.²⁶

²¹ Srov. Jan 8, 44 ; Zj 12, 9 ; KKC, 391.

²² Gn 3, 24.

²³ Gn 6, 4.

²⁴ Srov. Gn 12, 1-4.

²⁵ Srov. Gn 15, 6.

²⁶ Srov. Gn 16, 7-12.

V Abrahámově příběhu se andělé objevují znovu v podobě tří mužů, aby jemu a Sáře znovu potvrdili narození jejich syna. Sára se tomu směje, protože je stará a jeden z mužů jí řekne: „*Je to snad pro Hospodina nějaký div?*“²⁷ Je zajímavé si všimnout, že téměř stejná slova použije mnohem později v NZ anděl Gabriel, když zvěstuje Marii narození Božího Syna: „*Neboť, u Boha není nic nemožného*“.²⁸ Ze tří mužů se v Abrahámově příběhu nakonec ukáže, že jeden z nich je sám Hospodin a další dva jsou nazýváni jako andělé a pokračují vysvobodit Lota z podvrácené Sodomy. „*I přišli ti dva poslové večer do Sodomy.*“²⁹ Lot je ubytuje u sebe doma a andělé raní slepotou muže, kteří se je snaží v domě ohrozit. Oznamují Lotovi, že přináší městu zkázu, protože křik z města je tak velký, že je Hospodin poslal, aby ho zničili.³⁰ Ráno poslové berou za ruku váhajícího Lota a společně s jeho ženou a dcerami ho vyvedou z města.

Když Sára porodila Izáka, dítě rostlo a bylo odstaveno. Sára si vymohla na Abrahámovi, aby zapudil otrokyni Hagar i jejího syna Izmaela. Abrahám, povzbuzen Hospodinem, aby Sáru poslechl, vložil jednoho rána dítě Hagar na ramena a propustil ji. Ta bloudila po stepi a v zoufalství odložila umírající dítě pod křoví. „*Bůh uslyšel hlas chlapce a Boží posel z nebe zavolal na Hagaru. Privil jí: „Co je Ti, Hagar? Neboj se! Bůh slyšel hlas chlapce na tom místě, kde je. Vstaň, vezmi chlapce a pečuj o něj, já z něho učiním velký národ.*“³¹ Hagar otevřela oči, spatřila studnu a dala dítěti napít. Izmael se stal praotcem Arabů.

Hospodin dále vystavuje Abraháma tvrdé zkoušce poslušnosti. Na hoře Moria má obětovat svého syna Izáka. Abrahám sváže svého syna, položí ho na oltář nahoru na dříví a sáhne po noži, aby syna zabil. V ten moment na něho z nebe zavolá Hospodinův posel: „*Nevztahuj na chlapce ruku, nic mu nedělej! Právě teď jsem poznal, že jsi bohabojný, neboť jsi mi neodepřel svého jediného syna.*“³² Na tomto místě je potřeba blíže vysvětlit pojem Hospodinův posel. V raných vrstvách SZ se setkáváme s tím, že se z úcty k nevyslovitelnému Bohu připisuje Boží jednání jeho andělům.³³ Bůh, který přebývá v nepřístupném světle, nemůže odhalit svou tvář a lidé tak mohou spatřit nanejvýš jeho odraz (v tomto případě anděla).³⁴ Proto zde i v některých dalších raných událostech SZ, kde se Hospodinův posel objevuje, mluví anděl

²⁷ Gn 18, 14.

²⁸ Lk 1, 37.

²⁹ Gn 19, 1.

³⁰ Srov. Gn 19, 13.

³¹ Gn 21, 17-18.

³² Gn 22, 12.

³³ Srov. MACHULA, Tomáš, NOVOTNÝ, D. Daniel. *Andělský učitel o andělech*. In: TOMÁŠ AKVINSKÝ, eds. *O andělech (I) v Teologické sumě*. Praha: Krystal OP, 2015, s. 5.

³⁴ Srov. GALOPIN, Pierre-Marie, GRELOT, Pierre. *Andělé*. In: LÉON-DUFOUR, Xavier, eds. *Slovník biblické teologie*. Řím: Velehrad Křesťanská akademie, 1991, s. 8.

v první osobě jednotného čísla tak, jako kdyby mluvil sám Bůh. Autor textu SZ tak nechává přímou řeč Hospodina projít skrze anděla a jako kdyby teprve potom byla tato řeč vhodná a způsobitelná pro lidský sluch.

V dějinách patriarchů se nyní přeneseme až do časů Jákoba. Ten nejprve od svého hladového bratra Ezaua výměnou za miskou jídla získá jeho prvorozenectví. Potom lstí přiměje Izáka, aby mu udělil požehnání určené prvorozenému. Následuje jeho odchod k strýci Lábanovi do staré vlasti, odkud si má podle otcova přání přivést ženu. Na cestě ke strýci a po letech na cestě zpět domů prožije Jákob dvě události, které jsou pro poznání andělů zajímavé.

První ze zážitků se odehraje při cestě do Cháranu, když Jákob ulehá venku po západu slunce. Ve snu vidí žebřík, jehož vrchol dosahuje až do nebe, a po něm vystupují a sestupují andělé. Nad ním stojí Hospodin a obnovuje s Jákobem smlouvu, kterou kdysi uzavřel s Abrahámem. Hospodin slibuje Jákobovi, že ho nikdy neopustí, bude ho střežit a učiní, co slíbil.³⁵ Jákob ráno pojmenovává místo Bét-el (Dům Boží). Žebřík, který Jákob ve snu viděl, mohl spíše vypadat jako nasypané chrámové schodiště podobné těm, které jsou u stupňovitých staveb v Mezopotámii. Slovo *sullam*, které se překládá jako „žebřík“, je odvozeno od slovesa *salal* = nasypat. Je možné tuto událost vnímat i tak, že Hospodin chtěl mimo jiné poučit Jákoba, že andělé jsou přirozenou spojnicí mezi lidmi a nebem, sestupují na zem, aby splnili své poslání, a potom vystupují zpět na nebesa.³⁶ Tak tomu bude až do příchodu Krista, který řekne: „*Amen, amen, pravím vám, uzříte nebesa otevřená a anděly Boží vystupovat a sestupovat na Syna člověka.*“³⁷

Druhý zážitek, který je z pohledu poznání andělů zajímavější, se odehraje, když se Jákob plný obav z případné pomsty svého bratra vrací po mnoha letech domů. Rozdělí svou družinu, pošle před sebou dar, který mu má bratra naklonit, převede své ženy, služky a syny přes potok Jabok a zůstane sám. „*Tu s ním kdosi zápolil, dokud nevzešla jitřenka. Když viděl že Jákoba nepřemůže, poranil mu při zápolení kyčelní kloub, takže se mu vykloubil.*“³⁸ Kdo je tajemný bojovník, který nemůže Jákoba přemoci? Bůh, nebo anděl? Jákob po něm žádá požehnání a místo něj se ho bojovník ptá: „Jak se jmenuješ?“ Jákob vysloví své jméno a neznámý řekne: „*Nebudou tě už jmenovat Jákob (to je Úskočný), nýbrž Izrael (to je Zápasí*

³⁵ Srov. Gn 28, 10-15.

³⁶ Srov. ZIÓLKOWSKI, Zenon. *O andělech se Zenonem Ziółkowským*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 12-13.

³⁷ Jan 1, 51.

³⁸ Gn 32, 25-26.

Bůh), neboť jsi jako kníže zápasil s Bohem i s lidmi a obstáls. ³⁹ Jákob tak dostává nové jméno, se kterým začíná nový Boží děj. Jákob žádá tajuplného, aby mu řekl své jméno. Neznámý své jméno nevysloví a Jákobovi požehná. Jákob nazve místo *Peniel* (to je tvář Boží) a řekne, že viděl Boha tváří v tvář, a přesto mu byl zachován život. Koho to tedy Jákob viděl?

Odmítnutí neznámého vyslovit své jméno má dvojí důvod. Jednak by se tak neznámý vydal do moci druhého, ale především by bylo vysloveno Boží jméno, kolem kterého má zůstat hlubina mlčení. Neznámý nemůže Jákoba přemoci. To ukazuje na „slabost“ Boha v prostoru dějin (jeho láska k lidem), neboť Bůh chtěl, aby člověk byl svobodný.⁴⁰ Poranění Jakobovy kyčle a změna jeho jména ukazuje na svrchovanost neznámého. Toto vše nám dosvědčuje, že tajuplný bojovník, se kterým Jákob zápasil, byl Bůh. Zároveň ale nalezneme důvody k tomu, abychom se domnívali, že to byl anděl. Především Jákob bojuje tváří v tvář s někým, koho vidí, koho se dotýká. Andělé Písma jsou muži. Jsou sice duchovými bytostmi, jestliže se ovšem lidem zjevují ve viditelné podobě, pak v podobě muže. Rozlišit, kdo byl tajemným bojovníkem, je těžké. Skrze Hospodinova posla Bůh k člověku promlouvá přímou řečí, o tom již byla zmínka. Zde se tajemství objevuje v provázanější podobě, protože Bůh skrze anděla přímo nejenom mluví, ale i přímo fyzicky jedná.

Za povšimnutí ještě stojí dva verše, které časově lehce předcházejí Jakobův zápas s Bohem. Po rozchodu s Lábanem potkává Jákob Boží posly. Není určen jejich počet, ale Jákob zvolá: „*To je tábor Boží*“ a místo pojmenovává „tábořiště“.⁴¹

3.3 Exodus

Dějiny patriarchů jsou v podstatě dějiny jedné rodiny. Nyní se posuneme v příběhu zhruba o čtyři století. Je to doba, kdy se v Egyptě z Jákobových potomků stal silný národ (Hebrejové), a právě to začalo zneklidňovat Egyptany. Hebrejové nežijí ve vlastní zemi, nemohou cítit svého Boha, ale musejí poslouchat faraóna, který nad Egyptem vládne jako bůh. Jedna část zaslíbení daných Bohem Abrahámovi, že z něho vzejde veliký národ, byla splněna. Nyní Bůh opět vstupuje do dějin Izraele, aby naplnil další zaslíbení: příslib daru země, své ochrany a Smlouvy.

Jako vůdce hebrejského lidu na cestě ke svobodě určil Bůh Mojžíše. Když pozorně sledujeme Mojžíšův příběh o hořícím keři, dozvíme se nejdříve, že se mu v ohnivém plamenu

³⁹ Gn 32, 29.

⁴⁰ Srov. GUARDINI, Romano. *Andělé-Teologické úvahy*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, s. 10.

⁴¹ Srov. Gn 32, 2-3.

uprostřed keře ukázal Hospodinův anděl,⁴² abychom o několik vět dále zjistili, že na něj zavolal z prostředku keře sám Hospodin.⁴³ Opět se zde podobně jako u zápasícího Jákoba tajemně prolíná postava anděla se samotným Bohem. Tyto dva příběhy mají ještě jednu paralelu, a tou je otázka po Božím jméně, vyslovená člověkem. Mojžíš je v tomto směru úspěšnější než Jákob, protože Bůh mu své jméno částečně odhalí a odpoví mu: „*JSEM KTERÝ JSEM*“.⁴⁴ Význam těchto slov v hebrejštině dokládá, že Bůh chce být se svým lidem ve vztahu, chce mu být nablízku a být pro něj.

Aby Bůh vyvedl svůj lid z Egypta, sesílá postupně deset ran, které nakonec faraóna přimějí k tomu, aby Hebrejce propustil. Poslední rána má za následek, že všechno prvorozené v Egyptě zemře. Když Mojžíš vysvětluje svému lidu, co musí učinit, aby ho tato rána minula říká mimo jiné toto: „*Až Hospodin bude procházet zemí, aby udeřil na Egypt, uvidí krev na nadpraží a na obou veřejích. Hospodin ty dveře pomine a nedopustí, aby do vašeho domu vešel zhoubce a udeřil na vás.*“⁴⁵ Jako zhoubce je tedy představen někdo, kdo není přímo Hospodin, ale přitom vykonává jeho Boží vůli. Pravděpodobně je tímto termínem označen anděl, který má za úkol vykonat trest. Mluví se o něm i v knize žalmů: „*Tak je stíhal svým planoucím hněvem, hněvem hrozným, prchlivostí, souženými, řadou poslušů zkázy.*“⁴⁶

Po přechodu Rákosového moře začíná pro Izrael cesta pouští. Tato cesta je dlouhá a těžká a lid je nespokojený. Putování pouští je zkouškou víry, ve které Izrael neobstojí, ale ani to nemůže ohrozit Boží věrnost. Pod Sinajem se Izrael stává Božím lidem, je ukotven smlouvou v Bohu. Smlouva je darem Božím, ovšem má být také lidskou odpovědí. Hospodin mimo jiné slibuje lidu ochranu na cestě do zaslíbené země. Slibuje poslat před lidem anděla (posla), aby ho vedl a opatroval. Zároveň lid varuje, aby anděla poslouchal a nevzdoroval mu, protože posel nic nepromine. V andělovi je totiž Boží jméno.⁴⁷ Dále je napsáno: „*Když jej však budeš opravdu poslouchat a činit všechno, co mluvím...*“⁴⁸ Toto je opět zajímavý verš, kde se prolíná identita anděla s Boží identitou.

S anděly se v knize Exodus setkáváme ještě o dvě kapitoly dále, když Hospodin mluví k Mojžíšovi, jak má lid vyrobit schránu (archu úmluvy). Mimo jiné má zhotovit dva cheruby ze zlata a dát je na oba konce truhly (3x různými verši Hospodinem zopakováno). Cherubové

⁴² Srov. Ex 3, 2.

⁴³ Srov. Ex 3, 6.

⁴⁴ Ex 3, 14.

⁴⁵ Ex 12, 23.

⁴⁶ Ž 78, 49.

⁴⁷ Srov. Ex 23, 20-21.

⁴⁸ Ex 23, 22.

budou mít křídla rozpjatá vzhůru a budou jimi zastírat příkrov, budou tvářemi obráceni k sobě a budou hledět na příkrov.⁴⁹ „Z místa nad příkrovem mezi oběma cheruby, kteří budou na schráně svědectví, budu s tebou mluvit o všem, co ti pro Izraelce přikážu.“⁵⁰ Podruhé se tedy setkáváme v Písmu s dvojicí cherubů, kteří mají za úkol chránit. V prvním případě chrání zahradu Eden před člověkem (skuteční cherubové stvoření Bohem), ve druhém případě zlatí cherubové (zhotovení člověkem) chrání Boží přítomnost ve schráně před člověkem. Jako by snad symbolicky nejprve skrze oba cheruby měla projít slova vyslovená Bohem a teprve potom se člověk stane uzpůsobeným k tomu, aby mohl Boží slovo přijmout. Je tu zároveň vyslovena první zmínka o andělských křídlech.

3.4 Obsazení zaslíbené země

Po čtyřicetiletém putování vyvoleného národa pouští vstupuje Izrael do zaslíbené země. V biblických knihách, které popisují obsazení Kanaánu izraelskými kmeny, převažuje teologický zřetel nad historickým. Jericho, které mělo padnout za zvuku polnic, již v té době neexistovalo a nové ještě nebylo vybudováno. I s dalšími událostmi líčenými v knize Jozue je tomu podobně. Vraťme se ovšem k biblickému pádu Jericha, protože se v něm setkáme s andělem. Poté, když Jozue obřeže Izraelce a lid slaví první hod beránka v zaslíbené zemi, setkává se Jozue s mužem, který má v ruce tasený meč a jde k němu. Jozue se muže zeptá, jestli patří k nim, nebo k nepřátelům. Muž odpoví, že je velitel Hospodinova zástupu a právě přišel.⁵¹ „I padl Jozue tváří k zemi, klaněl se a otázal se: ‚Jaký rozkaz má můj pán pro svého služebníka?‘ Velitel Hospodinova zástupu Jozuovi odpověděl: ‚Zuj si z nohou opánky, neboť místo, na němž stojíš, je svaté.‘ A Jozue tak učinil.“⁵² Po zázračném ovládnutí Jericha kniha Jozue pokračuje dalšími pohádkovými vítězstvími nad domorodci. Tato vítězství mají dokládat, že ten, kdo skutečně vítězí, je Hospodin, nikoliv lid Izraele. Kniha ukazuje, že země je dar Boží. Po obsazení země nastane její rozdělení mezi izraelské kmeny a lid se při shromáždění v Sichemu zavazuje, že bude sloužit jen Hospodinu.

Na knihu Jozue navazuje kniha Soudců, která je celá vystavěna podle opakujícího se vzorce. Izrael je nevěrný Hospodinu (slouží kananejským bohům). Hospodin ho vydá nepřátelům, lid volá o pomoc k Hospodinu a ten mu povolává do čela soudce (hrdinu), který ho vysvobodí. Na začátku knihy se opět objevuje Hospodinův posel (anděl) a opět mluví k lidu v první osobě tím stylem, že je zaměnitelný se samotným Hospodinem. Mluví o tom, že vyvedl

⁴⁹ Srov. Ex 25, 18-21.

⁵⁰ Ex 25, 22.

⁵¹ Srov. Joz 5, 13-14.

⁵² Joz 5, 14-15.

lid z Egypta do země, kterou mu slíbil, a že smlouvu s lidem nezruší. Vyčítá lidu, že ho neuposlechl a nezničil oltáře Kananejců. On za trest nevypudí domorodce pryč a ti budou pro Izraele stálým nebezpečím a jejich bohové pokušením. Lid se dá do pláče a obětuje Hospodinu.⁵³

V příběhu soudce Gedeóna poslal Hospodin Izraelcům nejprve proroka, aby tak připomněl lidu, kdo je jeho Bůh.⁵⁴ Potom skrze Hospodinova posla (anděla) vyvolil z lidu Gedeóna (identita anděla a Hospodina je v textu opět zaměnitelná),⁵⁵ aby později již mluvil s Gedeónem přímo: „*Hospodin řekl Gedeónovi...*“⁵⁶

Kniha Soudců také vypráví, co předcházelo narození Samsona. Hospodinův posel se zjevil nejprve jeho matce, která byla v té době neplodná, a řekl jí, aby nepila víno a nejedla nečisté jídlo, a že otěhotní a porodí syna. Chlapec bude od narození Boží zasvěcenec, ale jeho hlavy se nesmí dotknout břitva.⁵⁷ Žena vypráví svému muži o tom, že se jí zjevil Boží anděl (tak byl hrozný). Otec v modlitbě prosí Hospodina, aby posel přišel znovu. Anděl se opět zjevuje nejdříve budoucí matce, která přivede muže, a ten s andělem mluví. Chce ho zdržet a pohostit ho, což anděl odmítne a vyzve muže, aby obětoval Hospodinu zápalnou oběť. Muž se ještě ptá anděla na jméno a ten odpoví: „*Proč se ptáš na mé jméno? Je podivuhodné.*“⁵⁸ V průběhu zápalné oběti potom anděl vystupuje v plameni. Dvojice budoucích rodičů padá tváří k zemi a muž říká ženě, že jistě zemřou, protože viděli Boha.

3.5 Doba izraelských králů

Lid si vyžádá od posledního soudce Samuela krále, tak jako to vidí u okolních národů. Hospodin ustupuje tvrdohlavosti Izraele a respektuje jeho svobodnou vůli.⁵⁹ Království se za něho stává Bohem potvrzené a požehnané. Po vyžádaném prvním králi Saulovi nastupuje na trůn David, ve kterém tradice vidí i přes jeho chyby a hříchy vzor panovníka.⁶⁰ Za jeden ze svých hříchů si David volí trest a Hospodin sesílá na Izraele mor: „*Pak vztáhl anděl svou ruku nad Jeruzalém, aby v něm šířil zkázu. Ale Hospodina pojala nad tím zlem lítost. I řekl andělu, jenž šířil mezi lidem zkázu: ,Dost, již přestaň...*“⁶¹

⁵³ Srov. Sd 2, 1-5.

⁵⁴ Srov. Sd 6, 8.

⁵⁵ Srov. Sd 6, 14.

⁵⁶ Sd 7, 5.

⁵⁷ Srov. Sd 13, 2-5.

⁵⁸ Sd 13, 18.

⁵⁹ Srov 1S 8.

⁶⁰ 2 S 7.

⁶¹ 2 S, 24, 16.

Zatímco David upevňoval říši navenek, může se Šalomoun věnovat vnitřnímu rozkvětu a staví v Jeruzalémě chrám. Do tohoto chrámu nechá přenést schránku Hospodinovy smlouvy (archu úmluvy) a místo Boží přítomnosti se tak přenáší na chrám. Pro svatostánek, ve kterém je archa umístěna, zhotovuje dva cheruby z olivového dřeva. Výška těchto cherubů je deset loket. Také na dalších místech chrámu (stěny, křídla dveří, veřeje...) nechává zhotovit řezby cherubů, palem a věncoví květin.⁶² Cherubové tak opět fungují jako prostředníci, poslové a ochránci vztahu Boha a člověka. Jako by Šalomoun věděl, že k postupnému obnovování důvěrného vztahu člověka a Boha, který byl narušen lidským hříchem je zapotřebí prostředníka, který není z tohoto světa.

Po rozdělení království na severní a jižní vrcholí v severním království za vlády krále Achaba proces synkretismu. Stane se tak především pod vlivem jeho ženy Jezábel, fénické princezny ze Sidónu. Na biblickou scénu přichází Eliáš, první prorok, o kterém máme ucelený obraz. Ten požaduje bezpodmínečnou věrnost Hospodinu a kritizuje neposlušnost. Eliáš při shromáždění na hoře Karmel vítězí nad čtyři sta padesáti proroky Baalovými, které potom pobije. Když se to dozví Jezábel, vzkáže prorokovi, že s ním zítra naloží stejně. Eliáš se dává na útěk a v poušti si pod keřem přeje zemřít a usíná. Tam se ho dotkne anděl a přikazuje mu, aby vstal a jedl. Eliáš vidí chléb a lahev vody. Posilní se a znovu usne. Anděl ho budí a opět ho vyzývá k jídlu, protože má před sebou dlouhou cestu. Eliáš tedy vstává, pije, jí a v síle darovaného andělského pokrmu putuje čtyřicet dní a nocí až k Boží hoře Chorébu.⁶³

O andělech se pravděpodobně ještě dozvídáme, když později méně známý prorok Míkajáš předpoví Achabovu smrt a mimo jiné řekne: „*Viděl jsem Hospodina, sedícího na trůně. Všechny nebeský zástup stál před ním zprava i zleva.*“⁶⁴

V roce 721 př. n. l. zaniká severní izraelské království. I jižnímu judskému království hrozí podobný osud. Asyrský císař Sancheríb obsadil v roce 701 př. n. l. Jeruzalém, ale nečekaně stáhl své vojsko, takže město bylo ušetřeno, což Bible vykládá jako zázrak. Hospodin předpovídá o asyrském králi, že ani šíp nevystřelí a vrátí se cestou, kterou přišel. Hospodin město ochrání kvůli sobě a kvůli Davidovi, svému služebníku. V noci pak Hospodinův anděl pobil v asyrském táboře sto osmdesát pět tisíc bojovníků. Sancheríb, král asyrský, potom odtáhl pryč.⁶⁵

⁶² Srov. 1 Kr, 6, 23-35.

⁶³ Srov. 1 Kr, 19, 5-8.

⁶⁴ 1 Kr, 22, 19.

⁶⁵ Srov. 2 Kr, 19, 32-36.

3.6 Proroci

Doba izraelských králů se časově prolíná s dobou proroků. Prorok je hlasatelem živého Božího slova, tlumočí Boží nárok na člověka (k lidu i ke králům). O andělech (serafech) se dozvídáme z veršů v šesté kapitole knihy Izaiáš. Tyto verše představují jeden z klíčových textů celé knihy, ve kterých prorok přijímá od Hospodina své poslání:

„Toho roku, kdy zemřel král Uzijáš, spatřil jsem Panovníka. Seděl na vysokém a vznošeném trůnu a lem jeho roucha naplňoval chrám. Nad ním stáli serafové: každý z nich měl po šesti křídlech, dvěma si zastíral tvář, dvěma si zakrýval nohy a dvěma se nadnášel. Volali jeden k druhému: ‚Svatý, svatý, svatý je Hospodin zástupů, celá země je plná jeho slávy.‘ Od hlasů volajících se pohnuly podvaly prahů a dům se naplnil dýmem. I řekl jsem: ‚Běda mi, jsem ztracen. Jsem člověk nečistých rtů a mezi lidem nečistých rtů bydlím, a spatřil jsem na vlastní oči Krále, Hospodina zástupů.‘ Tu ke mně přiletěl jeden ze serafů. V ruce měl žhavý uhlík, který vzal kleštěmi z oltáře, dotkl se mých úst a řekl: ‚Hle, toto se dotklo tvých rtů, tvá vina je odňata a tvůj hřích je usmířen.‘ Vtom jsem uslyšel hlas Panovníka: ‚Koho pošlu a kdo nám půjde?‘ I řekl jsem: ‚Hle, zde jsem, pošli mne!‘“⁶⁶

Izaiáš vidí nad trůnem skupinu serafů, každý z nich má šest křídel. K letu serafové používají pouze jeden pár křídel, zbylými křídly se zakrývají. Jestli je k zakrývání vede nějaká existenční nutnost, nebo se jedná o projevanou úctu k Bohu, to z textu nevíme. Volají (nezpívají) jeden k druhému: „Svatý, svatý, svatý...“. Toto jejich volání se objevuje i v Janově Zjevení⁶⁷ a přešlo i do křesťanské liturgie. V každé mši svaté, kterou kněží na světě slouží, se tak křesťané k tomuto nebeskému volání serafů připojují. Toto volání serafů hýbe podvaly prahů (veřeje dveří) a pravděpodobně jeho důsledkem je i dým v chrámu. Může to snad nějak souviset buď s uhlíky, nebo se samotným jménem serafů (žhoucí). Prorok je tedy svědkem nebeské liturgie. Nejedná se o žádné prosté setrvávání serafů v čiré Boží přítomnosti. Jedná se o uspořádanou službu, důstojnost, slovo a čin, osobu a symbol.⁶⁸ Seraf očistí také uhlíkem z oltáře prorokovy rty (doslova z něho sejme vinu a hřích). Potom je teprve prorok způsobilý pro rozhovor s Bohem.

Prorok Izaiáš spatřil serafy nad trůnem Panovníka v roce 738 př. n. l. (smrt Uziáše). Podobně silné svědectví nám přináší prorok Ezechiel, který měl okolo roku 592 př. n. l. vidění

⁶⁶ Iz 6, 1-8.

⁶⁷ Srov. Zj 4, 8

⁶⁸ Srov. GUARDINI, Romano. *Andělé-Teologické úvahy*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, s. 19-20.

ve kterém spatřil cheruby. Ezechiel jako příslušník kněžské rodiny byl z jižního judského království odvečen do Babylónu v první deportaci (597 př. n. l.). U průplavu Kebar má velkolepé vidění, které se mu stane prorockým povoláním. Spatří Hospodinovu slávu nesenou cheruby. Nejprve vidí bouřlivým větrem přiváté mračno a v mračnu šlehající oheň. Okolo mračna vidí záři a oslnivý třpyt vzácného kovu. Uprostřed mračna jsou čtyři bytosti, které se podobají člověku. Každá z těchto bytostí má rovné nohy s chodidly býčka, které se třpytí jako bronz. Bytosti mají i čtyři ruce, čtyři křídla a čtyři tváře (zepředu, zezadu a po stranách svých těl). Ruce mají lidské a mají je schovány pod křídly. Jeden pár křídel mají bytosti rozepjaté vzhůru a jsou jimi semknuté k sobě. Druhý pár křídel používají k zakrytí svých těl. Dominantní tvář je pravděpodobně tvář lidská. Dále mají bytosti tvář lví (zprava), tvář býčí (zleva) a také tvář orlí. Pohybují se vždy vpřed (neotáčí se). Směr pohybu řídí duch. Svým vzhledem se bytosti podobají hořícímu řezavému uhlí, vypadají jako pochodně a mezi nimi prochází zářící oheň. Z toho ohně šlehá blesk. Na zemi před každou ze čtyř bytostí je třpytící se kolo. Tato kola se pohybují na všechny čtyři strany (nezatáčí, podobně jako se bytosti neotáčí). Loukotě (ráfky kol) jsou mohutné, jde z nich bázeň a po svém obvodu mají tyto loukotě oči. Kola se pohybují ve směru, kterým se pohybují bytosti. Pokud se bytosti vznášejí, kola se vznášejí s nimi. Směr pohybu opět řídí duch, protože duch bytostí je i v kolech. Nad hlavami bytostí je klenba, která se oslnivě třpytí jako kdyby byla z křišťálu. Prorok slyší zvuk pohybujících se křídel bytostí, který přirovnává ke zvuku mnohých vod, hřmění nebo ke zvuku válečného tábora či hlasu Všemocného. Nad klenbou je trůn, který vypadá jako safírový kámen, a na trůnu je cosi, co vypadá jako člověk. Následuje zřejmě popis, nebo spíše vjemy toho, co je na trůně. Třpytí se jako oslnivý vzácný kov, oheň uvnitř i okolo, oheň šířící záři dokola, nebo duha, která bývá na mračnu za deštivého dne. Je to vzhled a podoba Hospodinovy slávy. Prorok Ezechiel padá na tvář a slyší hlas mluvícího...⁶⁹

Ezechiel je Bohem poslán ke vzpurnému izraelskému lidu. Má varovat ty, kteří jsou vinni, pokud tak neučiní, bude to on, kdo bude vinen jejich smrtí. Prorokovi je dáno další vidění, ve kterém se může přesvědčit, jak lid propadl modloslužbě a že i jeruzalémský chrám je modloslužbou poskvrněn. Cosi (duch, cherub) od beder směrem dolů vypadá jako oheň a směrem nahoru jako záře, třpytí se jako oslnivý kov, uchopí proroka za vlasy a vynášejí ho mezi zemi a nebe. V Božích viděních přivádí Ezechiela do Jeruzaléma, kde vidí u severní brány Hospodinovu slávu, podobně jako v průplavu Kebar (čtyři cherubové, kola, klenba, trůn). Hospodin ukazuje prorokovi hříchy Izraelců a uzavírá, že v trestu je nebude litovat a nebude

⁶⁹ Srov. Ez 1, 4-28.

znát s nimi soucit.⁷⁰ Prorok vidí od horní brány přicházet šest mužů (andělů) a každý má v ruce zbraň. Jeden z nich je oblečen lněným šatem a má písarský kalamář. To, že byl muž oblečen do lněného šatu, nemusí nutně znamenat, že autor textu měl na mysli skutečný lněný šat. Výraz lněný mohl případně znamenat i bílý, nebo oblečený do světla (tehdejší slovní zásoba neumožňovala autorovi vyjádřit se přesněji). Božská sláva (Hospodin) se přenáší z cheruba (zřejmě postava na trůně, která ovšem není zmíněna) k prahu domu. Hospodin volá anděla ve lněném šatu a poroučí mu, aby prošel Jeruzalém a označil na čele znamením muže, kteří litují hříchu, kterého je město plné. Ostatní mají muži (andělé) zabít, a tak vychází do města a zabíjejí.⁷¹ Vidění pokračuje tím, že Hospodin přikáže několikrát andělovi ve lněném šatu, aby vstoupil do soukolí pod cherubem a nabral hrsti žhavého uhlí z ohnivého místa mezi cheruby a rozhodil je po městě. Následuje popis kol a cherubů podobně jako ve vidění u průplavu Kebar. Oproti prvnímu vidění jsou oči nejenom na loukotích kol, ale i na celém těle, rukou i křídlech cherubů a kola jsou nazvána soukolím (jsou tedy v nějakém vztahu). V závěru kapitoly vyšla Hospodinova sláva od prahu domu a stanula nad cheruby. Několikrát je zdůrazněno, že se jedná o stejné bytosti, které prorok spatřil u Kebaru.⁷²

Ezechielovi je dáno ve vidění spatřit i nový jeruzalémský chrám. Ve vidění se setká s mužem, který vypadá jako by byl z bronzu. Muž stojí v bráně a má lněnou (bílou, zářivou) šňůru a prut k měření. Vyzve proroka, aby se pozorně díval a poslouchal, aby mohl domu izraelskému vše zvěstovat.⁷³ Následující kapitoly jsou podrobným popisem nádvoří, bran, komor, rozmístění obětních stolů a vybavení chrámu. Vše je uvedeno v přesných mírách a velikostech. Ve výzdobě nového chrámu (podobně jako na arše úmluvy nebo šalamounově chrámu) se znovu objevují cherubové: „*Mezi dvěma cheruby byla vždy palma. Každý cherub měl dvě tváře: Tvář lidská směřovala k palmě na jedné straně a tvář lví k palmě na druhé straně.*“⁷⁴ Tato výzdoba byla okolo celého domu, na stěnách chrámu i na dveřích. Anděl ukáže prorokovi také hradby města, které oddělují svaté od nesvatého, a Ezechiel potom spatří, jak se Hospodinova sláva vrací do nového chrámu. Je pouze stručně uvedeno, že toto vidění se podobá tomu, které již viděl při zničení města a v průplavu Kebar.⁷⁵

Ezechiel je prorokem zlomového období dějin Izraele. V roce 586 př. n. l. Nabukonodozor ničí Jeruzalém a chrám. Ještě, než se tomu tak stane burcuje prorok lid a bere

⁷⁰ Srov. Ez 8.

⁷¹ Srov. Ez 9.

⁷² Srov. Ez 10.

⁷³ Srov. Ez 40, 3-4.

⁷⁴ Ez 41, 18-19.

⁷⁵ Srov. Ez 43, 1-4.

mu falešnou naději na záchranu, která se opírala o chrám. Hospodinova sláva (Boží přítomnost) již v chrámě není (prorok ji přece viděl v Babylóně u kanálu Kebar). Zároveň již Ezechiel předpovídá návrat z babylonského vyhnanství, obnovu nového Jeruzaléma a stavbu nového chrámu.

V roce 520 př. n. l. zahajuje své hlásání Zachariáš. Patří mezi poslední proroky a není rozhodně již takovou osobností jako Izaiáš nebo Ezechiel. Proroctví v poexilní židovské epoše pozvolna utichá. Z pohledu andělů je zajímavých prvních šest kapitol knihy Zachariáš, ve kterých prorok popisuje osm po sobě jdoucích vidění.

V noci vidí muže na ryzáku, který stojí v hlubině mezi myrtovím. Hlubinou je myšlena mořská hlubina, kde v živlu skrytě před lidmi začíná Bůh nové stvořitelské dílo. Myrty patří k novoroční slavnosti stánků. Muž je v textu nazýván jako Boží posel (anděl) nebo Hospodinův posel (anděl) a proroka provádí jednotlivými viděními. Prorok spatří další jezdce na koních (později i nebeská spřežení), o kterých Boží posel řekne, že také je poslal Hospodin, aby procházeli zemí. Tito zvědové potom Božím poslovi podávají zprávu, že celá zem žije v klidu a pokoji.⁷⁶ Boží posel reaguje zvoláním: „*Hospodine zástupů, jak dlouho se ještě nechceš slitovat nad Jeruzalémem a nad judskými městy, jimž dáváš pocítovat svůj hrozný hněv už po sedmdesát let?*“⁷⁷ Hospodin odpovídá, že potěší Sión a znovu si vyvolí Jeruzalém. V této události tedy můžeme vidět jasnou andělskou přimluvu u Boha v lidské záležitosti. V dalším vidění se objevuje anděl „geometr“, který má za úkol vyměřit Jeruzalém.⁷⁸

Dále prorok vidí velekněze Jóšuu jak stojí společně se satanem před Hospodinovým poslem. Satan žaluje u anděla na velekněze. V textu není uvedeno nic konkrétního, ale je jisté, že andělovi satan předkládá nějaké hříchy, kterých se velekněz dopustil, a snaží se argumentovat ve smyslu, že takového hříšníka Bůh nemůže pověřit k nové službě.⁷⁹ Text pokračuje takto: „*Hospodin však satanovi řekl: ‚Hospodin ti dává důtku satane..., což to není oharek vyrvaný z ohně?‘*“⁸⁰ Opět je zde přítomné prolínání postavy anděla se samotným Hospodinem (mluví přímo Hospodin skrze anděla). Je zde také patrná omezená moc satana, který může pouze žalovat, ne rozhodovat. V Jobově příběhu, o kterém ještě bude řeč, Hospodin přistoupí na satanovu obžalobu a dovolí mu, aby Joba zkoušel, v tomto případě ovšem uděluje satanovi důtku a ostře ho odmítne. Velekněze, který symbolicky stojí před andělem ve

⁷⁶ Srov. Za 1, 8-11.

⁷⁷ Za 1, 12.

⁷⁸ Srov. Za 2, 5-6.

⁷⁹ Srov. Za 3, 1.

⁸⁰ Za 3, 2.

špinavém šatu, očistí. Prikáže (pravděpodobně andělům), aby velekněze ze špinavých šatů svlékli a dali mu na hlavu čistý turban. Hospodinův posel potom říká veleknězi, že bude-li chodit po Hospodinových cestách, bude moci střežit jeho nádvoří.⁸¹

3.7 Poexilní doba

Vnímání andělů se u židovského národa v poexilní době začíná mírně měnit. Andělé začínají být pozvolna ostřeji rozdělováni. Děje se tak pod nepřímým vlivem Mezopotámie a Persie. Židovský andělský svět si tak občas vypůjčuje cizí symboliku s cílem systematicky uspořádat své andělské představy. Židovské myšlení tak propracovává svou vlastní nauku, ale neslevuje přitom nic ze svého přísného monoteismu. V knize Tobiáš se například setkáme se sedmi anděly, kteří se nacházejí před tváří Hospodinovou, což je obdoba Perské nauky o andělech.⁸² Dále je potřeba si uvědomit, že nový chrám v Jeruzalémě sice stojí, ale žádný nový velkolepý Exodus se nekonal. Kde je tedy Nová smlouva, nový David a procesí národů na Sión, jak slibovali proroci? Židé se tak rozdělí na dva tábory. Jedni jsou v podstatě spokojeni, že mohou žít doma, slavit bohoslužbu v novém chrámě, mají relativní svobodu a považují tak spásu přislíbenou v proctvích Bohem za již uskutečněnou. Druhá část židů se nechce spokojit s takovýmto vnímáním současnosti a spásu přislíbenou Bohem vnímají jako nenaplněnou, a proto očekávají její příchod v budoucnosti. Z tohoto druhého proudu „nespokojenců“ časem vzniknou dva proudy: mesianismus a apokalyptika. Mesianismus očekává nového Davida, který zajistí spásu v historicko-politické podobě. Z pohledu vývoje obrazu andělského židovského světa je ovšem více zajímavá apokalyptika, která očekává spásu až za lidskými dějinami. Apokalyptika se snaží vypátrat tajnými cestami obsah těchto posledních skutečností. Používá k tomu tajemný jazyk plný obrazů a symbolů. K tomu potom často také používá svého anděla interpreta, který podává alegorický výklad. Přestože jde o spisy z pozdní helénistické doby, vydávají se za mnohem starší. O minulých událostech se vyjadřují jako o budoucích, čímž budí zdání prorocství. Prvky apokalyptiky se promítají i do Bible. Počátky tohoto pronikání nalezneme již právě u Ezechiela a jeho vidění Božské slávy (cherubové, vůz, kola, trůn...). I Ezechiel a také Zachariáš potřebují svého anděla interpreta, který jim dovysvětlí obrazy, které jsou těmto prorokům ve viděních Bohem předloženy. U Ezechiela a Zachariáše je to ovšem pouhý jazyk či vypravěčská forma, která se místy apokalyptiky dotýká. Také kniha Daniel, o

⁸¹ Srov. Za 3, 3-7.

⁸² Srov. GALOPIN, Pierre-Marie, GRELOT, Pierre. Andělé. In: LÉON-DUFOUR, Xavier, eds. Slovník biblické teologie. Řím: Velehrad Křesťanská akademie, 1991, s. 8.

keré bude nyní řeč, je ve své podstatě skutečným prorockým poselstvím, které je pouze oblečeno do apokalyptického jazyka (podobně jako v NZ Janovo Zjevení).

3.8 Kniha Daniel

Kniha obsahuje ve své první části životní příběhy Daniela a jeho tří přátel. Druhá část se týká Danielových vidění. Časově je zařazena do doby židovského exilu v Babylóně v době Nabukodonosora a jeho nástupců a prvních perských králů. Byla napsána ovšem až o dobrých čtyři sta let později. Především tedy Danielova vidění reagují spíše na události za vlády Antiocha IV.

V první části je Daniel se svými druhy vybrán na tříletou převýchovu, aby mohl vykonávat službu na babylónském dvoře. Mládenci se tajně postí a Hospodin jim dá vědění, moudrost a zběhlost v písemnictví. Danielovi navíc dává schopnost porozumět viděním a snům. Po uplynutí tříleté doby jsou předvedeni před Nabukodonosora, kterému se zalíbí, a tak stávají před králem. Daniel potom vyloží králi sen o podivné soše, se kterým si nevěděli rady babylónští mudrci. Tato událost třem mladíkům přinese správcovské posty a Daniel zůstává sám na královském dvoře. V následujícím vyprávění se odmítnou Danielovi přátelé poklonit zlaté soše, a tak je Nabukodonosor nechá svázané vhodit do ohnivé pece. Místo jejich smrti spatří ovšem čtyři muže, kteří se rozvázaní procházejí uprostřed ohně. Čtvrtý muž vypadá jako anděl. Mládenci na královu výzvu vyjdou z ohně bez jakékoliv úhony a Nabukodonosor zvolá: *„Požehnán buď Bůh Šadrakův, Měšakův a Abed-negův (jména mladíků), který poslal svého anděla a vysvobodil své služebníky, kteří na něj spoléhali.“*⁸³ Později podobným činem zachrání anděl Daniela ve lví jámě, do které ho uvrhne král Darjaveš: *„Můj Bůh poslal svého anděla a zavřel ústa lvům, takže mi neublížili. Vždyť jsem byl před ním shledán čistý...“*⁸⁴

V druhé části knihy je popisováno Danielovo vidění posledních věcí. Vidění jsou tři a různou formou vypráví podobné poselství. V prvním vidění, kde vystupují čtyři šelmy, Věkovitý (Hospodin) a Syn člověka, je zajímavý obraz, když je popisován stolec a kola Věkovitého jako plameny ohně (podobně jako u Ezechiela), tisíce tisíců mu slouží a desetitisíce desetitisíců před ním stojí.⁸⁵ Daniel je ve vidění zmaten a naplněn hrůzou a přistupuje k jednomu z těch, kteří tam stáli, aby mu podal výklad.⁸⁶ Je pravděpodobné, že stojícími jsou myšleni andělé. K výkladu druhého vidění o beranu a kozlu je k Danielovi poslán anděl Gabriel.

⁸³ Da 3, 28.

⁸⁴ Da 5, 23.

⁸⁵ Srov. Da 7, 9-10.

⁸⁶ Srov. Da 7, 16

Nejprve je uvedeno, že se naproti Danielovi postavil kdosi podobný muži. Potom Daniel slyší lidský hlas: „*Gabrieli, vysvětli mu to vidění*“.⁸⁷ Anděl tedy přichází k Danielovi. Daniel je andělem ohromen a padá tváří k zemi. Zatímco anděl vysvětluje vidění, leží Daniel v mrákotách na zemi. Anděl ho dotekem staví na nohy a pokračuje ve výkladu.⁸⁸ Po výkladu anděla zůstává Daniel bez sebe a nemocen po řadu dní. Třetí vidění přichází po Danielově postu, modlitbě a prosbách o smilování. V době večerního obětního daru přichází znovu anděl Gabriel, kterého Daniel viděl předtím ve vidění a říká: „*Danieli, nyní jsem vyšel, abych ti posloužil k poučení. Prve při tvých prosbách o smilování vyšlo slovo a já jsem přišel, abych ti je oznámil, neboť jsi vzácný Bohu. Pochop to slovo a rozuměj vidění.*“⁸⁹ Po tomto vidění je Daniel zřejmě tak vyčerpan a zděšen, že výklad tohoto vidění přichází až o tři týdny později. Po tuto dobu se Daniel postí. Potom na břehu řeky Chidekel (Tigris) vidí muže ve lněném (bílém, zářivém) oděvu (nejedná se o Gabriela), který na bedrech má zlatý pás, tělo má jako chrysolit, tvář jako blesk, oči jako hořící pochodně, paže a nohy z bronzu a zvuk jeho slov je jako hrozný hluk.⁹⁰ Daniel se opět dostává do stavu, kdy na něj padnou mrákoty a leží na zemi zcela bez sil. Anděl se Daniela dotýká, staví ho na nohy a před tím, než začne vysvětlovat samotné vidění, mluví o tom, proč přišel až nyní. Anděl byl vyslán před jedenadvaceti dny (shoda s třítýdenním Danielovým postem). Po tuto dobu stál ovšem proti andělovi ochránce perského království (jiný anděl), dokud mu nepřišel na pomoc Míkael (Michael), jeden z předních ochránců. Anděl se potom Daniela několikrát dotkne a dodá mu tak sílu, aby mohl vyslechnout výklad vidění. Před samotným výkladem ještě řekne, že se musí vrátit zpět, bojovat s ochráncem Peršanů a že není nikoho, kdo by mu v těchto věcech dodával sílu, kromě vašeho ochránce Míkela.⁹¹ Michael je tak chápán jako ten, kterému je svěřeno židovské společenství. V textu padne i zmínka o ochránci Řeků.

Je zde tedy patrný posun v židovských představách o andělském světě. Někteří andělé mají jména, která vyjadřují jejich úlohu. Gabriel (hrdina Boží), Michael (kdo jako Bůh?) a Rafael (Bůh uzdravuje),⁹² o němž bude řeč v dalším příběhu. Tito tři andělé – Rafael, Gabriel a Michael, jsou v budoucnu církevní tradicí uznáni jako archandělé. SZ ovšem termín archanděl nezná a v NZ je termín archanděl uveden pouze dvakrát. Poprvé v listě Judově zmiňuje spor

⁸⁷ Da 8, 16.

⁸⁸ Srov. Da 8, 15-19.

⁸⁹ Da 9, 21-23.

⁹⁰ Srov. Da 10, 4-6.

⁹¹ Srov. Da 10, 8-21.

⁹² Srov. GALOPIN, Pierre-Marie, GRELOT, Pierre. *Andělé*. In: LÉON-DUFOUR, Xavier, eds. *Slovník biblické teologie*. Řím: Velehrad Křesťanská akademie, 1991, s. 8.

archanděla Michaela a ďábla o Mojžíšovo tělo.⁹³ Podruhé jde o obecnou zmínku o konci časů, kdy se ozve hlas archanděla, až Pán sestoupí z nebe.⁹⁴

3.9 Anděl Rafael provází Tóbijáše

Deuterokanonická kniha Tóbijáš, která vznikla kolem roku 200 př. n. l., vypráví příběh zbožného Tóbita, který je pro poznání židovského světa andělů velmi zajímavý. Jedná se o fiktivní sapienciální příběh, který slouží k vyslovení teologického poselství a morálního poučení. I když se fiktivní děj odehrává v Ninive po pádu Samaří v roce 721 př. n. l., ve skutečnosti odráží život židů v diaspoře. Bůh posílá anděla Rafaela na pomoc zbožnému Tóbitovi, který byl se svou rodinou po pádu severní izraelské říše přesídlen do Ninive. Král Sancheríb popravuje jeho soukmenovce a Tóbit je tajně, s nasazením svého života pohřbívá a i když je chudý, pronásledovaný a v bídě, tak dodržuje Zákon. Nakonec o všechno přijde a oslepne. Pošle svého syna Tóbijáše do Médie k příteli, kterému kdysi svěřil své peníze. Mladý Tóbijáš hledá spolehlivého člověka, s kterým se vydá na cestu. Nachází Rafaela, který mu nabízí pomoc. Tóbijáš ho uvede k Tóbitovi, kterému anděl říká, ať je dobré mysli, že jeho vyléčení je blízko. Oba muži samozřejmě anděla nepoznají, vidí v něm pouze spolehlivého muže, kterému budou platit mzdu za jeho doprovod. V průběhu cesty se Tóbijáš řídí Rafaelovými pokyny, a získá tak z ryby lék na otcovy oči a také na uzdravení Sary, své budoucí ženy, kterou trápí démon. Sára se uzdraví a Tóbijáš ji přijímá v průběhu cesty za manželku. Tóbijáš potom prožívá svatební veselí a Rafael jde sám do Médie pro peníze k příteli. Tóbit se svou ženou Chanou netrpělivě očekávají synův návrat. Ten se vrátí společně s manželkou Sárrou a Rafaelem, přinesou peníze od přítele a uzdraví slepého otce.⁹⁵ Otec a syn se chtějí vyrovnat s andělem a chtějí mu dát polovinu donesených peněz. Tu je anděl oba vezme stranou a řekne jim:

„Dobrořečte Bohu a vzdávejte mu chválu přede všemi živými za dobro, které vám prokázal, dobrořečte a pějte chválu jeho jménu. Slova Boží uvádějte ve známost s úctou všem lidem. Neváhejte mu vzdávat chválu... Konejte dobro, a zlo vás nepostihne. Dobrá je modlitba v pravdě a milosrdenství se spravedlností je lepší než bohatství s bezprávím. Je lépe prokazovat milosrdenství než shromažďovat zlato. Milosrdenství vytrhuje ze smrti a očišťuje od každého hříchu. Ti, kdo prokazují milosrdenství, budou nasyceni životem. Ti, kdo páchají hřích a nespravedlnost, jsou nepřátelé vlastní duše. Celou pravdu vám oznámím a nic před vámi

⁹³ Srov. Jud, 9.

⁹⁴ Srov. 1 Te 4, 16.

⁹⁵ Srov. Tób 1-11.

*neskryji... Hle, kdykoli ses modlil ty, Tóbite, i Sára, já jsem vnesl připomínku vaší modlitby před Hospodinovu slávu. A když jsi pohřbíval mrtvé, právě tak. Když jsi neváhal vstát a opustit svou hostinu a šel jsi pochovat mrtvého, byl jsem poslán k tobě, abych tě vyzkoušel. Bůh mě rovněž poslal, abych tě vyléčil, i Sárú, tvou snachu. Já jsem Refáel, jeden ze sedmi andělů, kteří jsou připraveni, aby vcházeli před Hospodinovu slávu.*⁹⁶

3.10 Druhá kniha Makabejská

Z deuterokanonických knih vypráví o andělech i Druhá kniha Makabejská. Kniha popisuje slavné činy Judy Makabejského v období násilné helenizace Judska za vlády seleukovského krále Antiocha IV. Epifana (175-164 př. n. l.). Na několika místech text vypráví o andělské pomoci, která je Bohem darována modlícímu se slabému člověku. Bůh tak sesílá svému lidu anděly v podobě nebeských bojovníků. Juda vítězí nad Timoteem v momentě, kdy se z nebe snese pět skvělých mužů na koních se zlatými uzdami, kteří se jako vůdcové židovského vojska vrhají na nepřátele a drtí je šípy a blesky.⁹⁷ Nebo když Lýsiás vytáhne proti židům s obrovským vojskem, sesílá Hospodin prosícím židovským bojovníkům jezdce v bílém odění, třímající zlatou zbraň, a v jeho čele dosáhnou židé vítězství.⁹⁸ Když se Heliodóros chystá vydrancovat jeruzalémskou chrámovou pokladnici, zjeví se nádherně vystrojený kůň s děsivě vyhlížejícím jezdcem a s dvěma dalšími pomocníky a Heliodora zbičují.⁹⁹ V době kdy Antiochos připravoval druhý vpád do Egypta, se v Jeruzalémě po čtyřicet dní zjevují ve vzduchu pádící jezdci ve zlatém odění s kopími a tasenými meči.¹⁰⁰

3.11 Kniha Jób

Tato kniha je hlubokým zamyšlením nad otázkou lidského utrpení. V Písmu patří mezi literaturu moudrosti. Jobovi přátelé vnucují trpiteli podle logiky tradiční izraelské moudrosti: jestliže trpíš, tak jsi musel zhřešit. Trpící Job protestuje, pochybuje, rouhá se, zoufá si a hledá odpověď u Boha. Vidí, že není možné jeho utrpení převést na nějaké jednoduché schéma, a uznává, že není schopen proniknout Boží tajemství a že nemá pravou moudrost. Přijímá tak zdánlivou Boží iracionalitu, která je ve skutečnosti vyšší logikou. Kniha Job tak dává nový, více realistický pohled na lidský život a bouří se proti jednoduchým schématům typu: co kdo zasel, to sklídí.

⁹⁶ Tób 12, 6-15.

⁹⁷ Srov. 2 Mak 10, 29-30.

⁹⁸ Srov. 2 Mak 11, 6-12.

⁹⁹ Srov. 2 Mak 3, 25-26.

¹⁰⁰ Srov. 2 Mak 5, 1-2.

Již ve vstupním obrazu celého příběhu se dvakrát setkáme se satanem (padlým andělem). Je zajímavé, že v příběhu je satan součástí nebeského dvora a má tak možnost předstoupit přímo před Hospodina. Bůh se ho během prvního setkání ptá, odkud přichází, a satan odpoví, že chodil po zemi křížem krážem. Dále se Bůh ptá, jestli viděl na zemi jeho služebníka Jóba, kterému není na zemi v bezúhonnosti nikdo rovný. Satan odpoví, že je tomu tak pouze proto, že Hospodin Jóbovi žehná a ochraňuje ho, ale kdyby vztáhl ruku a zasáhl vše, co Jób má, hned by mu Jób začal do očí zlořečit. Hospodin tedy satanovi dovolí, aby měl nad Jóbem moc a mohl ho zkoušet. Přímo na Jóba ovšem satan ruku vztáhnout nemůže.¹⁰¹ V následujících zkouškách Jób obstojí, a tak se satan podruhé objevuje před Hospodinem. Bůh ukazuje satanovi, že Jób setrvává ve své bezúhonnosti, i když ho satan bezdůvodně mořil. Satan odpovídá: „*Kůži za kůži! Za sebe samého dá člověk všechno, co má. Ale jen vztáhni ruku a dotkni se jeho kostí a jeho masa, hned ti bude do očí zlořečit. Hospodin na to satanovi odvětil: „Nuže, měj si ho v moci, avšak ušetři jeho život.“*“¹⁰²

Zajímavý verš o andělech je ve čtvrté kapitole, kde je popisováno noční vidění, o kterém vypráví Elífaz, jeden ze tří Jóbových přátel. V noci k němu cosi přišlo a on se třásl, přepadl ho strach a mrákota (obvyklé lidské biblické stavy při vidění anděla). Duch, jehož zjev nerozeznal, stanul před ním a on slyšel jeho hlas: „*Což je člověk spravedlivější než Bůh, čistší muž než jeho Učinitel? Nemůže-li věřit vlastním služebníkům, shledává-li omylnost i na andělech...*“¹⁰³ A je to opět Elífaz, který v podobném tónu o šest kapitol dále říká: „*Hle, on ani na své svaté nedá a nebesa nejsou v jeho očích bez poskvrny, což teprve ohavný a zvrhlý člověk, který pije podlost jako vodu?*“¹⁰⁴

Do hovoru později vstupuje mladý Elihú, který v příběhu představuje novou moudrost a ukazuje na limity lidského poznání. V druhé polovině své první řeči mluví o tom, že Bůh chce člověka vykoupit. Duše člověka se blíží jámě a jeho život jistě smrti. Bude-li ovšem s člověkem anděl, tlumočník, jeden z tisíců, a ten řekne Bohu, že je to člověk přímý, tak se Bůh nad člověkem smiluje a řekne andělovi, ať ho vykoupí, že za něho má výkupné.¹⁰⁵ V závěru mluví Bůh a ptá se Joba, kde byl, když zakládal zemi? Kdo stanovil její rozměry, do čeho jsou zapuštěny podstavce, kdo kladl úhelný kámen, zatímco hvězdy plesaly a synové Boží propukli v hlahol?¹⁰⁶ V knize Jób tedy kromě satanova zkoušení nalezneme útržky myšlenek o andělské

¹⁰¹ Srov. Jb 1, 6-12.

¹⁰² Jb 2, 5-6.

¹⁰³ Jb 4, 18.

¹⁰⁴ Jb 15, 15-16.

¹⁰⁵ Srov. Jb 33, 22-24.

¹⁰⁶ Srov. Jb 38, 4-7.

nedokonalosti, dále o andělovi, který dosvědčuje Bohu lidskou bezúhonnost, a také náznak tvrzení, že andělé existovali již před stvořením světa.

3.12 Žalmy

Mezi literaturu moudrosti patří i žalmy. Mají společný cíl: oslavovat Hospodina. Jedná se o sbírku 150 modliteb, kterou židovská tradice dala pod patronát králi Davidovi. Ve skutečnosti je ale jejich původ rozložen do více než tisícileté poetické duchovní tvorby vyvoleného národa. Objevuje se v nich přirozeně i téma andělů.

Jedním z nejstarších žalmů vzýval David Hospodina o pomoc v den, kdy ho Bůh vysvobodil ze spárů všech jeho nepřátel i z rukou Saulových. V tomto žalmu jsou i tyto verše o Hospodinu: „*Sklonil nebesa a sestupoval, pod nohama černé mračno. Na cheruba usedl a letěl a vznášel se na perutích větru*“.¹⁰⁷ Možná se jedná o nejstarší biblický verš, kde je zmínka o cherubech. O cherubech se žalmy zmíní ještě dvakrát. Poprvé v žalmu 80: „*Naslouchej, pastýři Izraele, ty, jenž Josefa jak ovce vodiš, zaskvěj se, jenž trůníš nad cheruby*...“¹⁰⁸ Podruhé v žalmu 99: „*Hospodin kraluje! Národy trnou. Trůní na cherubech! Země se zmítá*“.¹⁰⁹

V jiných žalmech se vypráví o andělské ochraně, kterou Hospodin poskytne těm, kteří ho ctí. Je to v žalmu 34: „*Hospodinův anděl se položí tábořem kolem těch, kteří se bojí Boha a bude je bránit*“.¹¹⁰ A také v žalmu 91: „*Nestane se ti nic zlého, pohroma se k tvému stanu nepřiblíží. On svým andělům vydal o tobě příkaz, aby tě chránili na všech tvých cestách. Na rukou tě budou nosit, aby sis o kámen nohu neporanil*...“¹¹¹

Na dalších místech žalmista vyzívá nebeský dvůr: „*Přiznejte Hospodinu, synové Boží, přiznejte Hospodinu slávu a sílu. Přiznejte Hospodinu slávu jeho jména, v nádheře svatyně klanějte se Hospodinu*“.¹¹² Podobnou prosbu nalezneme i v jiném žalmu: „*Hospodin si postavil trůn na nebesích, všemu vládne svou královskou mocí. Dobrořečte Hospodinu, jeho andělé, vy silní bohatýři, kteří plníte, co řekne, vždy poslušni jeho slova! Dobrořečte Hospodinu, všechny jeho zástupy, vy, kdo jste v jeho službách a plníte jeho vůli!*“¹¹³

¹⁰⁷ Ž 18, 10-11.

¹⁰⁸ Ž 80, 2.

¹⁰⁹ Ž 99, 1.

¹¹⁰ Ž 34, 8.

¹¹¹ Ž 91, 10-12.

¹¹² Ž 29, 1-2.

¹¹³ Ž 103, 19-21.

3.13 Shrnutí

Andělé jsou ve SZ důležitými prostředníky mezi Bohem a člověkem. Bůh skrze ně mluví, jedná, zachraňuje, vysvětluje, očišťuje... Andělé člověku zvěstují pomoc, zázračná narození, přimlouvají se u Boha, bojují na straně Židů proti nepřátelům, doprovázejí člověka na cestách, chrání ho a svědčí o jeho dobrých skutcích. SZ také dosvědčuje pestrost nebeských bytostí (cherubové, serafové...) a jejich hierarchii, když někteří z andělů jsou podřízeni ve službě jiným andělům. Cherubové nesou Hospodinovu slávu, střeží archu úmluvy, zahradu Eden i oba jeruzalémské chrámy. Serafové slouží v nebeské liturgii přímo u trůnu Panovníka a jiní andělé (zhoubci) trestají židovské nepřátele... Andělé jsou ve SZ poslové a vykonavatelé Boží vůle. Toto své poslání vykonávají ku prospěchu všech stvořených osob a jsou tedy nedílnou součástí stvoření jako celku.

S příchodem Ježíše Krista se jejich prostřednická role v NZ změní. Celé společenství andělů a jejich poslání bude vřazeno do události, při které jde člověku doslova o všechno. Bůh spasí svět, sešle svého Syna na zem, a ten se pro člověka stane jedinou cestou, pravdou a životem. Duch svatý povede člověka po této cestě a andělé budou opět věrně Bohu pomáhat člověka uschopnit k tomu, aby se Duchem svatým nechal vést. Andělé mají s lidmi jedny dějiny spásy, které mají svůj záměr a cíl v Ježíši Kristu.

4 Andělé v Novém zákoně

Tak jako na prahu SZ stojí příběh ženy a anděla (Eva a had), tak se také v NZ setká klíčovým způsobem žena s andělem (Maria a Gabriel). Podoba mezi dvěma příběhy je zarážející. Obě ženy jsou v momentě setkání s andělem panny, obě mají svůj mužský protějšek (Adam, Josef), obě přijímají poselství od anděla, souhlasí a poslechnou (Eva satana a Maria Boha). Jejich souhlas má zásadní dopad na celé lidstvo: Eva způsobí smrt, Maria nový život a spásu.

4.1 Čtyři evangelia

Andělský příběh v evangeliu začíná ovšem již dříve. Kněz Zachariáš má službu v chrámě a obětuje Bohu kadidlo. Na pravé straně oltáře se mu ukáže anděl Páně (Gabriel). Zachariáš se děsí a padá na něho bázeň. Anděl Zachariášovi zvěstuje, že mu jeho manželka Alžběta porodí syna, kterému má dát jméno Jan. Zachariáš andělovi neuvěří, a tak je potrestán dočasnou němotou.¹¹⁴ Když to anděl sděluje Zachariášovi, řekne také toto: „*Já jsem Gabriel, který stojí před Bohem, byl jsem poslán...*“¹¹⁵ Mohlo by se tedy zdát, že anděl je zároveň u Zachariáše a zároveň stojí před Bohem.

Gabriel je vyslán Bohem znovu, tentokrát do galilejského města Nazaret, k zasnoubené panně, která se jmenuje Maria, a promluví k ní tato slova: „*Bud' zdráva, milostí zahrnutá, Pán s tebou..., neboj se, Maria, vždyť si nalezla milost u Boha. Hle, počneš a porodíš syna a dáš mu jméno Ježíš...*“¹¹⁶ Maria se ptá anděla, jak se to stane, když nežije s mužem, Gabriel odpoví že na ní sestoupí Duch svatý a moc Nejvyššího ji zastíní. Dítě bude svaté a bude nazváno Syn Boží. Maria andělovi odpoví, ať se stane podle jeho slov, a Gabriel od ní odchází.¹¹⁷ Anděl Páně se zjeví ve snu také Josefovi, kterého vyzve, aby Marii přijal za manželku, protože to, co v ní bylo počato, je z Ducha svatého.¹¹⁸

Evangelista Lukáš popisuje Ježíšovo narození stručně a střízlivě. Zdůrazňuje především chudobu, která Spasitele od samého počátku provází. Nové světlo na tuto významnou událost přinášejí až andělé, kteří se zjevují pastýřům. Anděl Páně k nim přichází a sláva Páně září okolo. Anděl pastýřům říká, ať se nebojí, že jim přináší velikou radost pro všecken lid.¹¹⁹ Objevují se další andělé (doslova množství nebeských zástupů) a ti všichni chválí Boha slovy: „*Sláva na*

¹¹⁴ Srov. L 1, 9-19.

¹¹⁵ L 1, 19.

¹¹⁶ L 1, 28.30-31.

¹¹⁷ Srov. L 1, 34-38.

¹¹⁸ Srov. Mt 1, 20-21.

¹¹⁹ Srov. L 2, 7-13.

výsostech Bohu a na zemi pokoj mezi lidmi...“¹²⁰ I tato andělská chvála se stala součástí křesťanské liturgie a spojuje tak svět lidský a andělský nedělním společným zpěvem až do dnešních dnů. Anděl Hospodinův se později ve snu opět dvakrát zjevuje Josefovi. Poprvé ho vyzve, ať vezme dítě i jeho matku a uprchne před Herodem do Egypta,¹²¹ podruhé se tak stane po Herodově smrti, když nebezpečí pomine a Josef je vyzván k návratu do izraelské země.¹²²

Po křtu v Jordánu je Ježíš Duchem svatým vyveden na poušť, kde je po čtyřicetidenním postu pokoušen od ďábla. Matouš i Lukáš popisují stejným způsobem jedno z pokušení, kdy ďábel vezme Ježíše do Jeruzaléma na vrcholek chrámu a řekne mu ať se vrhne dolů. „*Je přece psáno, že Hospodin dá svým andělům příkaz a vezmou tě na ruce, abys nohou nenarazil na kámen.*“¹²³ Ďábel tak cituje část žalmu 91 ze SZ. Ježíš všechna ďáblova pokušení odmítne. Matouš a Marek se také zmiňují o tom, že Ježíš byl na poušti obsluhován anděly.¹²⁴

Ježíš Kristus je božskou osobou s lidskou přirozeností. Proto jsou jeho slova, která v evangeliích pronáší o andělech, jedinečná. Ježíš v Matoušově evangeliu hovoří o andělech v podobenstvích *o pleveli* a *o rybářské síti*. Andělé jsou v obou případech představeni jako ti, kteří budou při skonání věku třídit dobré od špatného. V prvním případě jsou andělé ženci, kteří oddělí dobré semeno od plevele.¹²⁵ Ve druhém případě pak oddělí zlé od spravedlivých.¹²⁶ Vše špatné pak andělé vhodí do ohnivě pece, kde bude pláč a skřípění zubů. Do tohoto obrazu andělů nám zapadá ze závěrečné eschatologické Ježíšovy řeči další dva verše. V prvním z nich je popsán druhý příchod Syna člověka, kdy ho všechny čeledi země uvidí přicházet na oblacích s velkou mocí a slávou. On potom vyšle své anděly s mohutným zvukem polnice a ti mu shromáždí odevšad jeho vyvolené.¹²⁷ Kdy se tak ovšem stane, neví nikdo, ani andělé, ani Syn, jenom Otec sám.¹²⁸ O posledním soudu se dozvíme, že „*až přijde Syn člověka ve své slávě a všichni andělé s ním, posadí se na trůnu své slávy.*“¹²⁹

Ježíšově závěrečné eschatologické řeči předchází v Matoušově evangeliu řeč církevní. Dozvídáme se v ní o existenci andělů strážných. Děje se tak ve sporu o prvenství, když učedníci

¹²⁰ L 2, 14.

¹²¹ Srov. Mt 2, 13-14.

¹²² Srov. Mt 2, 19-20.

¹²³ Srov. Mt 4, 5-6 ; L 4, 9-11.

¹²⁴ Srov. Mt 4, 11 ; Mk 1, 13.

¹²⁵ Srov. Mt 13, 39-41.

¹²⁶ Srov. Mt 13, 49-50.

¹²⁷ Srov. Mt 24, 30-31.

¹²⁸ Srov. Mt 24, 36.

¹²⁹ Mt 25, 31.

přicházejí k Ježíšovi s otázkou: „*Kdo je vlastně největší v království nebeském?*“¹³⁰ Ježíš před učedníky postaví dítě a řekne jim, že pokud nebudou jako děti, nevejdu do království nebeského. Důrazně varuje všechny, kdo by snad takové dítě chtěli svést k hříchu.¹³¹ Všichni se mají mít na pozoru, aby nepohrdali ani jedním z těch maličkých: „*Pravím vám, že jejich andělé v nebi jsou neustále v blízkosti mého nebeského Otce.*“¹³² Dozvídáme se tak, že pokud někdo přichází k dítěti se zlým úmyslem, setkává se nejen s bezbranným dítětem, ale také s andělem, který stojí za ním a chrání ho. Moc anděla spočívá v tom, že stále hledí na tvář Otce. Anděl je v nebi, v přímém nazírání na Boha, a zároveň je neustále přítomný v okruhu života dítěte. Je současně v nebi a ve světě. Anděl dítě neochraňuje před neštěstím a utrpením. Jeho úkol je především chránit věčnou spásu dítěte. Církev chápe, že strážného anděla má nejenom dítě, ale i každý člověk. Každý člověk je bezbranný, i když je dospělý, chytrý a silný. Spása lidí je ohrožena a od počátku je pociťována potřeba ochránce a průvodce. Každý člověk je tedy v rukou anděla, který ho stále vidí. Zároveň anděl hledí na Boží tvář a v jeho světle na nás.¹³³

Také Lukáš nám ve svém evangeliu předkládá několik Ježíšových výroků o andělech. Tři takové momenty najdeme při Ježíšově putování do Jeruzaléma. Poprvé jsou andělé zmíněni v závěru řeči proti farizeům a zákoníkům. Ježíš v ní povzbuzuje zástupy ke statečnému vyznání: „*Každý, kdo se ke mně přizná před lidmi, k tomu se i syn člověka přizná před Božími anděly. Kdo mě však před lidmi zapře, bude zapřen před Božími anděly.*“¹³⁴ Druhá zmínka o andělech je v podobenství o ztracené minci, kde se žena raduje ze znovunalezené mince. Ježíš říká, že právě taková radost bude před anděly v nebi nad jedním hříšníkem, který činí pokání.¹³⁵ Potřetí se o andělech dozvídáme v podobenství o boháči a Lazarovi. Lazar plný vředů a hladový leží u vrat boháče kde zemře. Andělé přenesou mrtvého Lazara k Abrahamovi. Být u Abrahama je v textu symbolem nebe. Na rozdíl od Lazara je boháč po smrti pohřben a ocitá se v mukách v pekle.¹³⁶ Když Ježíš dorazí do Jeruzaléma, učí lid v chrámě a zvěstuje evangelium. Při jedné takové příležitosti se ho saduceové zeptají, jak to bude při vzkříšení s vdovou, která postupně byla manželkou sedmi bratrů. Komu bude vdova patřit po vzkříšení? Ježíš jim odpovídá, že lidé

¹³⁰ Mt 18,1.

¹³¹ Srov. Mt 18, 2-9.

¹³² Mt 18, 10-11.

¹³³ Srov. GUARDINI, Romano. *Andělé-Teologické úvahy*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, s. 12-14.

¹³⁴ L 12, 8-9.

¹³⁵ Srov. L 15, 9-10.

¹³⁶ Srov. L 16, 20-23.

se žení a vdávají v přítomném věku, ale ti, kteří dosáhnou vzkříšení, se nebudou ženit a vdávat, protože již nebudou moci zemřít, budou tak rovni andělům a stanou se syny Božími.¹³⁷

Dva výroky o andělech pronesené přímo Kristem nalezneme u Jana. První z nich jsme již zmínili ve spojení s Jákobovým viděním žebříku ve SZ. Ježíš snad s odkazem na tuto událost řekne učedníkům, že „*uvidí nebesa otevřená a anděly Boží vystupovat a sestupovat na Syna člověka.*“¹³⁸ Druhý výrok se týká padlých andělů: Ježíš obviní Židy, že jejich otcem není Abraham, ale d'ábel. O d'áblovi potom řekne, že „*byl vrah od počátku a nestál v pravdě, poněvadž v něm pravda není. Když mluví, nemůže jinak než lhát, protože je lhář a otec lži.*“¹³⁹

Ve velikonočních událostech se s andělem setkáme nejprve u Jana při Kristově příjezdu do Jeruzaléma. Ježíš vypráví zástupům podobenství o zrně pšenice a v závěru řeči vyzívá Otce, aby oslavil své jméno. Potom z nebe zazní hlas: „*Oslavil jsem a ještě oslavím*“¹⁴⁰ a někteří lidé mají za to, že tato slova pronesl anděl. Ježíšovu modlitbu v Getsemane popisují synoptická evangelia podobně, ale pouze Lukáš se zmiňuje o andělovi z nebe, který se zjeví Ježíšovi a dodává mu síly.¹⁴¹ Při Ježíšově zatčení dojde k useknutí ucha veleknězova sluhy. Ježíš uklidňuje svého obránce a žádá ho, aby svůj meč vrátil na své místo, a ptá se ho: „*Či myslíš, že bych nemohl poprosit svého Otce, a poslal by mi ihned víc než dvanáct legií andělů?*“¹⁴²

Všechna čtyři evangelia svědčí o přítomnosti andělů ve velikonoční události prázdného hrobu. Matouš píše, že za velkého zemětřesení sestoupil anděl Páně z nebe a před přihlížejícími ženami odvalil kámen od hrobu a usedl na něm. Vypadal jako blesk a jeho roucho bylo bílé jako sníh. Toto všechno vidí i strážci, kteří hlídají hrob, a jsou z toho strachy bez sebe. Anděl pak mluví k ženám, že Ježíš byl vzkříšen a že mají vzkázat učedníkům a zvláště Petrovi, že jde před nimi do Galileje a tam ho spatří.¹⁴³ Marek popisuje ve svém evangeliu ženy, které přicházejí k hrobu a vidí kámen již odvalený. Ženy vstoupí do hrobu a na pravé straně vidí mládence v bílém rouchu, který má pro ně opět zprávu, že Ježíš byl vzkříšen, jde před nimi do Galileje a tam ho spatří.¹⁴⁴ Lukáš píše o ženách které hledaly a nenašly uvnitř hrobu tělo Pána Ježíše. A jak tam ženy stály bezradné, objevili se u nich dva muži v zářícím rouchu. Ženy zachvátil strach a sklonily tváře k zemi. Oba andělé podávají ženám zprávu o Ježíšově

¹³⁷ Srov. L 20, 27-36 ; Mk 12, 18-25.

¹³⁸ Jan 1, 51.

¹³⁹ Jan 8, 44.

¹⁴⁰ Jan 12, 28.

¹⁴¹ Srov. L 22, 43.

¹⁴² Mt 26, 53.

¹⁴³ Srov. Mt 28, 2-7.

¹⁴⁴ Srov. Mk 16, 4-6.

vzkříšení.¹⁴⁵ Od synoptických evangelií se neliší ve své podstatě ani Janovo evangelium. Marie Magdalská jde nejdříve sama k hrobu, který nalezne prázdný, a běží to oznámit učedníkům. Petr společně s jedním učedníkem běží k hrobu a také oni uvnitř nic nenajdou, a tak se vrátí domů. Marie stojí venku před hrobem a pláče. Nakloní se do prázdného hrobu a spatří dva anděly v bílém rouchu sedět v místě, kde leželo Ježíšovo tělo. Andělé se Marie zeptají, proč pláče, a ona odpoví, že neví, kam odnesli jejího Pána. Po této události se Marii zjevuje vzkříšený Ježíš.¹⁴⁶

4.2 Skutky apoštolů

V tomto obsáhlém spisu nás Lukáš v pokračování svého evangelia seznamuje s cestami, kterými se evangelium šířilo do světa. Ve vyprávění nalezneme několik míst, kde do těchto událostí přímo vstupují andělé. Poprvé se tak stane hned v úvodu knihy, když je Ježíš před zraky apoštolů vzat vzhůru. Apoštolové hledí k nebi a objevují se dva muži v bílém rouchu, kteří jim řeknou: „*Muži z Galileje, co tu stojíte...? Tento Ježíš, který byl od vás vzat do nebe, znovu přijde právě tak, jak jste ho viděli odcházet.*“¹⁴⁷ Po Letnicích, když jsou apoštolové naplněni Duchem svatým, začínají hlásat evangelium. Petr uzdravuje chromého a je spolu s Janem předveden před veleradu, která jim zakáže hlásat Krista. Apoštolové v učení pokračují, a proto jsou vsazeni do vězení. Anděl Páně jim ovšem v noci otevírá dveře a vyvede apoštoly z vězení ven. Řekne jim ať jdou znovu do chrámu a zvěstují lidu slova života.¹⁴⁸

Ježíšových učedníků přibývá, a tak je zvoleno sedm jáhnů. Mezi nimi i Štěpán a Filip. Když je Štěpán falešnými svědky před veleradou obžalován, tak všichni, kteří v radě zasedali vidí jeho tvář jako tvář anděla.¹⁴⁹ Štěpán potom svou dlouhou řeč před veleradou zakončuje slovy: „*Přijali jste Boží zákon z rukou andělů, ale sami jste jej nezachovali!*“¹⁵⁰ Po Štěpánově mučednické smrti nastává kruté pronásledování prvotní jeruzalémské církve. Filip odchází do Samaří zvěstovat Krista, později za ním přijde Petr a Jan. Potom anděl Páně řekne Filipovi, ať se vydá na jih po cestě, která vede z Jeruzaléma do Gázy. Filip poslechne a potkává vůz s etiopským dvořanem, který se vrací z pouti do Jeruzaléma. Duch řekne Filipovi, aby šel k vozu a pokračoval vedle něho. Filip vyloží dvořanovi verše z knihy proroka Izaiáše a nakonec ho pokřtí. Je to první biblická zpráva o křtu pohanského člověka. Když Filip po křtu vystupuje

¹⁴⁵ Srov. L 24, 3-7.

¹⁴⁶ Srov. J 20, 1-14.

¹⁴⁷ Sk 1, 11.

¹⁴⁸ Srov. Sk 5, 17-21.

¹⁴⁹ Srov. Sk 6, 15.

¹⁵⁰ Sk 7, 53.

s dvořanem z vody, zmocňuje se ho Duch Páně.¹⁵¹ V tomto příběhu nám tedy Lukáš nejprve zaznamenává anděla Páně, který k Filipovi promlouvá, ale o několik veršů dále již hovoří o Duchu a o Duchu Páně. Identita anděla se tak prolíná s identitou Ducha svatého podobně, jako se ve SZ prolínala identita Hospodinova anděla se samotným Hospodinem.

V dalším vyprávění slyší Saul přímo hlas Ježíše a zrovna tak se děje Ananiášovi. Obrácení Saula se tak děje přímo Kristem, bez prostřednictví andělů. Petr na cestě ze Samaří prochází krajem a také hlásá evangelium. Když Petr zůstává v Joppe v domě Šimona koželuha, přicházejí za ním poslové setníka Kornélia. Kornélius je člověk zbožný, a i celá jeho rodina věří v jediného Boha. Mají Petra přivést do Cesareje za Kornéliem. Kornéliovi se totiž zjevil Boží anděl a řekl mu, že Bůh přijal jeho modlitby a almužny a pamatuje na něj. Anděl Kornéliovi vysvětlil, kde najde Petra, kterého má přivést z Joppe do Cesaraje.¹⁵² Petr tak přichází do pohanské rodiny setníka, kde na všechny okolo nejprve sestoupí Duch svatý a potom Petr přítomné pokřtí.

Když Herodes uvězní Petra tak Skutky apoštolů popisují jeho zázračné vysvobození andělem. Petr spí mezi dvěma vojáky, spoután řetězy a další strážé hlídají vězení. Anděl Páně se v zářivém světle objevuje v žaláři, úderem do boku budí Petra a říká mu, aby rychle vstal, opásal se, obul se, vzal plášť a šel za ním. Z Petrových rukou spadnou řetězy, potom Petr společně s andělem procházejí první a druhou stráží i železnou branou, která se sama otevře. Vyjdou společně do města a anděl zmizí.¹⁵³ Toto svědectví je velmi zajímavé v tom, že popisuje reálnou událost, ve které padají řetězy, otvírají se brány a vězeň se reálně přemístí ze žaláře na svobodu. Je to doslova hmatatelně zázračná činnost anděla, jejíž výsledek může vidět doslova každý. To, že Petr zmizel vidí druhý den i Herodes, který nechá popravit strážce a opouští Judsko do Cesareje. Tam Herodes nachází smrt v momentě, kdy k němu lid provolává, že je bůh a ne člověk: „*A tu jej postihl anděl Páně za to, že si přivlastnil čest, patřící jen Bohu: zemřel rozežrán červy.*“¹⁵⁴

Když je vězněný Pavel lodí dopravován na rozbouřeném moři do Říma, tak jde k zoufalým lovníkům a řekne jim, že k němu v noci přišel anděl od Boha a sdělil mu, že se dostane v pořádku do Říma a nikdo ze členů posádky nepřijde o život. Pouze loď vezme při bouři za

¹⁵¹ Srov. Sk 8, 26-39.

¹⁵² Srov. Sk 10, 1-8 ; 22.

¹⁵³ Srov. Sk 12, 6-11.

¹⁵⁴ Sk 12, 23.

své.¹⁵⁵ Jak anděl předpověděl, se i stalo a všech 276 lidí, co bylo na lodi, se při ztroskotání lodi zachránilo na ostrově Malta.

4.3 Listy apoštola Pavla

Dvě zmínky o andělech nalezneme také v nejstarších Pavlových listech Soluňanům (Tesaloničanům). V nich Pavel povzbuzuje mladou makedonskou křesťanskou obec, kterou byl nucen kvůli útokům židů opustit. Pavel se nejprve v prvním listu mimo jiné zabývá otázkou osudu zesnulých, kteří se nedočkají druhého příchodu Krista. Píše, že zazní povel, který bude znít jako hlas archanděla a současně zvuk Boží polnice. Potom Pán sestoupí z nebe, a ti co zemřeli v Kristu vstanou nejdříve.¹⁵⁶ Druhý list navazuje na první a Pavel v jeho úvodu hledá teologickou odpověď na neustávající pronásledování Soluňanů, které se zdá být nevyhnutelným zlem a opět se okrajově zmíní o andělech: „*A je spravedlivé, že Bůh všem, kteří vás utiskují, odplatí útiskem, a vás utiskované spolu s námi vysvobodí, až se zjeví Pán Ježíš z nebe se svými mocnými anděly.*“¹⁵⁷

Zmínky o andělech zcela jiného druhu nalezneme v listě Efesanům. Není jisté, jestli list napsal Pavel sám, nebo jestli to byl někdo z jeho žáků. V teologickém poselství listu je v jeho první části vyzdvižen Kristus jako hlava vesmíru. Bůh Krista vzkřísil z mrtvých a posadil ho po své pravici vysoko nad všechny vlády, mocnosti, síly, panstva.¹⁵⁸ Ve třetí kapitole Pavel znovu vyjmenovává nebeské mocnosti a vlády, které mají skrze církve poznat mnohotvarou moudrost Boha, která je naplněna v Ježíši Kristu, našem Pánu.¹⁵⁹ Skrze autora textu zde tedy zazní v Písmu názvy různých nebeských intelektů (andělů), které budou později rozvinuty v době patristiky k vytvoření andělské nebeské hierarchie. Je zde také jasně pojmenovaná podřízenost těchto kosmických mocností Kristu. To ale neznamená, že část těchto mocností (padlí andělé) nás neohrožují: „*Oblečte plnou Boží zbroj, abyste mohli odolat ďáblovým svodům. Nevedeme svůj boj proti lidským nepřátelům, ale proti mocnostem, silám a všemu, co ovládá tento věk tmy, proti nadzemským duchům zla.*“¹⁶⁰

List Efesanům má obsahově i stylově blízko k listu Kolosanům. Autorství je opět nejasné, ale velká část odborníků připouští Pavlovo autorství. Kristus je v chvalo zpěvu pojmenován jako „*obraz Boha neviditelného, prvorozený všeho stvoření, neboť v něm bylo*

¹⁵⁵ Srov. Sk 27, 21-26.

¹⁵⁶ Srov. 1 Te 4, 16.

¹⁵⁷ 2 Te 1, 6-7.

¹⁵⁸ Srov. Ef 1, 20-21.

¹⁵⁹ Srov. Ef 3, 10-11.

¹⁶⁰ Ef 6, 11-12.

*stvořeno všechno na nebi i na zemi – svět viditelný i neviditelný, jak nebeské trůny, tak i panstva, vlády a moci – a všechno je stvořeno skrze něho a pro něho.*¹⁶¹ Jsou zde tedy opět vyjmenovány názvy nebeských intelektů a jestliže v listě Efesanům je Kristus představen jako hlava vesmíru (tedy i jako hlava těchto bytostí), tak v listě Kolosanům je o Kristu navíc řečeno, že tyto nebeské bytosti byly stejně jako vše viditelné a neviditelné stvořeny skrze něho a pro něho. V listu je ještě zmínka o tom, že nikdo nemá právo věřícím upírat podíl na vykoupení, ani nikdo, kdo si libuje v poníženosti a uctívání andělů...¹⁶² Tato zmínka je odmítnutím bludařů a utvrzení ve víře, že skutečnost je Kristus. V prvním listě Timotejovi Pavel popisuje pravidla církevní správy a třetí kapitolu zakončuje verši: „*Byl zjeven v těle, ospravedlněn Duchem, viděn od andělů...*“¹⁶³

List Židům tradice řadila mezi Pavlovy spisy až do II. Vatikánského koncilu, dnes už nikdo Pavlovo autorství tohoto listu nezastává. Nevíme, kdo ho psal a nevíme ani komu byl list adresován. V první kapitole autor argumentuje úryvky ze SZ aby doložil Kristovu nadřazenost Božím služebníkům – andělům. „*Komu kdy z andělů Bůh řekl: ‚Ty jsi můj Syn, já jsem tě dnes zplodil!‘*“¹⁶⁴ Andělé jsou Bohem vyzýváni, aby se Prvorozenému klaněli.¹⁶⁵ O andělech je řečeno, že jsou jako vanutí větru a plápolající oheň, ale Syn je pomazán olejem radosti nad všechny Boží druhy.¹⁶⁶ „*Kterému z andělů kdy (Bůh) řekl: ‚Usedni po mé pravici...‘, což není každý anděl jen duchem, vyslaným k službě těm, kdo mají dojít spasení?*“¹⁶⁷ Ve druhé kapitole autor vysvětluje smysl Synova ponížení: „*Protože, sourozence spojuje krev a tělo, i on se stal jedním z nich (lidí), aby svou smrtí zbavil moci toho, kdo smrtí vládne, totiž d'ábla.*“¹⁶⁸ Nakrátko byl tak postaven níže než andělé.¹⁶⁹ O cherubech je ještě v listu zmínka, když autor popisuje Kristem překonaný bohoslužebný řád první smlouvy: „*Nad ní (truhla smlouvy) byli cherubové Boží slávy, kteří zastíňovali slitovnici.*“¹⁷⁰

4.4 Katolické listy

Mezi tyto listy patří i oba Petrovy listy, ve kterých nalezneme dvě zmínky o andělech. Autoři listu jsou různí a Petr není pravděpodobně autorem ani jednoho z nich. V prvním listu

¹⁶¹ Ko 1, 15-16.

¹⁶² Srov. Ko 2, 18.

¹⁶³ 1 Tm 3, 16.

¹⁶⁴ Žd 1, 5.

¹⁶⁵ Srov. Žd 1, 6.

¹⁶⁶ Srov. Žd 1, 7-9.

¹⁶⁷ Žd 1, 13-14.

¹⁶⁸ Žd 2, 14.

¹⁶⁹ Srov. Žd 2, 7 ; 9.

¹⁷⁰ Žd 9, 5.

pronáší autor chválu za spasení, které i andělé touží spatřit.¹⁷¹ Ve druhém listu jiný autor ve druhé kapitole varuje před lživými učiteli a proroky. Soud nad nimi je připraven: „*Vždyť Bůh neušetřil ani anděly, kteří zhřešili, ale svrhl je do temné propasti podsvětí a dal je strážit, aby byli postaveni před soud.*“¹⁷²

4.5 Janovská literatura

Janovo evangelium bylo zmíněno již společně se synoptiky. Anděly nalezneme u Jana i v jeho prvním listu. „*Kdo však se dopouští hříchu, je z ďábla, protože ďábel od počátku hřeší. Proto se zjevil Syn Boží, aby zmařil činy ďáblů.*“¹⁷³ Zmaření ďábových činů bude středem i poslední knihy celé Bible – Zjevení. Zjevení je evangelium, které je oblečené do apokalyptického literárního druhu. Alegorické vize a symboly, které se nacházejí v Janově zjevení, jsou volně převzaty z knih SZ (Ezechiel, Zachariáš, Daniel). Tyto knihy SZ jsou proroctvím, které je také napsáno formou apokalyptického jazyka. Jan pomocí obrazů a vizí z těchto knih SZ ukazuje naplnění těchto proroctví v Ježíši Kristu.

Anděly se to v Janově zjevení doslova hemží. Je to dané především apokalyptickým jazykem, který Jan používá. V textu zjevení je přímá či nepřímá zmínka o andělech hrubým odhadem na 70 místech. Není prostor ani vážný důvod zabývat se všemi podrobně. Anděl je prostředníkem celého Janova zjevení (jeho identita se prolíná s Kristem),¹⁷⁴ které má Jan zapsat a poslat sedmi církvím, které zastupuje sedm andělů.¹⁷⁵ Dále Jan vidí mimo jiné trůn v nebi a na něm někoho, kdo je jako jaspis a karneol (Hospodin)..., od trůnu šlehají blesky a duní hromobití... Uprostřed okolo trůnu jsou čtyři živé bytosti, plné očí zepředu i zezadu. Jedna se podobá lvu, druhá býku, třetí člověku, čtvrtá orlu a všechny mají šest křídel. Bez ustání volají: „Svatý, svatý, svatý Hospodin...“¹⁷⁶ Zde jsou dobře vidět velmi volně použité obrazy z Izaiáše (serafové nad trůnem Hospodina)¹⁷⁷ a Ezechiela (Hospodinova sláva nesená cheruby).¹⁷⁸ Jako kdyby Jan tato dvě vidění záměrně smíchal dohromady. Atributy serafů a cherubů jsou pozměněny a smíšeny v nový typ nebeské bytosti.

¹⁷¹ Srov. 1 P(t) 1, 12.

¹⁷² 2 P 2, 4.

¹⁷³ 1 J 3, 8.

¹⁷⁴ Srov. Zj 1, 1 ; 13.

¹⁷⁵ Srov. Zj 2, 1,8,12,18 ; 3,1,7,14.

¹⁷⁶ Srov. Zj 4, 2-8.

¹⁷⁷ Srov. Iz 6, 1-8.

¹⁷⁸ Srov. Ez 1, 4-28.

Jiný anděl hledá někoho, kdo dokáže otevřít sedmkrát zapečetěnou knihu, ve které je vše.¹⁷⁹ Nachází Beránka, který jediný je hoden knihu přijmout a rozlomit pečeti a tomu se klaní i množství dalších andělů (tisíce, statisíce).¹⁸⁰ Dochází postupně k rozlomení jednotlivých pečetí. Objevují se andělé, kteří zabraňují větrům, a jiní, kteří volají mocným hlasem na další anděly. Jiná skupina andělů označuje na čelech věrné služebníky Boha.¹⁸¹ Když Beránek rozlomí sedmou pečeť, je dáno sedmi andělům stojícím před Bohem sedm polnic.¹⁸² Objevuje se anděl s kadidelnicí¹⁸³ a sedm andělů postupně troubí na polnice, což přináší na zem různé hrůzy.¹⁸⁴

Mohli bychom v 10. a 11. kapitole rozebírat další různé služby a poselství andělů, ale posuneme se až do 12. kapitoly, kde je řeč o poraženém nepříteli. Michael a jeho andělé se utkali na nebi s drakem. Drak se svými anděly prohrál a nebylo pro něho již v nebi místo. A tak veliký drak, dávný had, zvaný ďábel a satan, který sváděl celý svět, byl i se svými anděly vržen na zem.¹⁸⁵ Ačkoliv ten, kdo svrhne draka na zem, je zde Michael, patří toto vítězství Kristu. Michael je zde pouhým Beránkovým „štábním důstojníkem“, který může odstranit satanovu vlajku z nebeské mapy, protože skutečného vítězství bylo dosaženo na Kalvárii.¹⁸⁶ Jan dále píše, že přišlo spasení, moc a království našeho Boha i vláda jeho Mesiáše, neboť byl svržen žalobce našich bratří, který je před Bohem osočoval dnem i nocí.¹⁸⁷

V Janově evangeliu Ježíš říká učedníkům, že „*uvidí nebesa otevřená a anděly Boží vystupovat a sestupovat na Syna člověka.*“¹⁸⁸ Ve 14. kapitole zjevení Jan spatří několik po sobě letících andělů, kteří ohlašují soud, a také vidí na oblaku Syna člověka, který má korunu ze zlata a ostrý srp. Další anděl volá na Syna, ať pošle svůj srp, protože nastala hodina žně a země dozrála.¹⁸⁹ I z dalších událostí je patrná ozvěna ústředního motivu vystupujících a sestupujících andělů jejichž středem a vládcem je Syn člověka – Kristus. V 15. a 16. kapitole dalších sedm andělů přináší sedm posledních pohrom. V 19. kapitole potom motiv vrcholí, když na nebesích vidí Jan bílého koně, na kterém sedí ten, který se jmenuje Věrný a Pravý, má na sobě plášť

¹⁷⁹ Srov. Zj 5, 2.

¹⁸⁰ Srov. Zj 5, 6-11.

¹⁸¹ Srov. Zj 7, 1-3.

¹⁸² Srov. Zj 8, 1.

¹⁸³ Srov. Zj 8, 3.

¹⁸⁴ Srov. Zj 8, 7 ; 9, 7-21.

¹⁸⁵ Srov. Zj 12, 7.

¹⁸⁶ Srov. HARRINGTON, Wilfrid J. *Sacra Pagina-Kniha Zjevení*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012, s. 152.

¹⁸⁷ Srov. Zj 12, 10.

¹⁸⁸ Jan 1, 51.

¹⁸⁹ Srov. Zj 14, 14-16.

zbrocený krví a jeho jméno je Slovo Boží a za ním jsou nebeská vojska na bílých koních, oblečená do bělostného čistého kmentu.¹⁹⁰ Kristus tak vítězí nad antikristem a satan je ve 20. kapitole spoután prostřednictvím anděla a na tisíc (tisíc jako symbol pro absolutno) let je uvržen do propasti. Potom následuje obraz posledního soudu a vidění nového nebe a nové země.

V úplném závěru Jan padá na kolena k nohám anděla, který mu celé zjevení oznámil. Anděl ho napomíná: „*Střez se toho! Jsem jen služebník jako ty a tvoji bratři proroci a ti, kdo se drží slov této knihy. Před Bohem poklekní!*“¹⁹¹

4.6 Shrnutí

Andělé ohlašují narození Jana Křtitele, a především narození Spasitele Ježíše Krista. Oslavují Mesiášovo narození zpěvem, ochraňují svatou rodinu a obsluhují Ježíše na poušti. V druhém příchodu Krista mu budou stát po boku jako ženci při sklizni a budou oddělovat zlé od spravedlivých. Žijí v Kristově těsné blízkosti a radují se z kajících. Andělé zvěstují zmrtvýchvstání Krista i jeho nanebevstoupení. Zprostředkovávají křest pohanům a vysvobozují uvězněné apoštoly. V listech apoštola Pavla nalézáme jména jednotlivých nebeských bytostí a několikrát jednoznačně zazní nadřazenost Krista andělům. V NZ se vše točí okolo Krista, jediného prostředníka, přímluvce a velekněze lidí u Boha Otce. Skrze něho jsou všechna stvoření „*na nebi i na zemi*“ eschatologicky vztažena k Bohu.¹⁹²

¹⁹⁰ Srov. Zj 19, 11-14.

¹⁹¹ Zj 22, 9.

¹⁹² Srov. MÜLLER, Gerhard Ludwig. *Dogmatika pro studium i pastoraci*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, s. 121.

5 Dionysiova symbolická teologie

Dionysios Aeropagita jako autor traktátu „*O nebeské hierarchii*“ naprosto zásadně ovlivnil západní křesťanské vnímání andělského světa. Až donedávna byl považován za přímého žáka apoštola Pavla. Ovšem na konci 19. století H. Koch prokázal závislost Dionysiovy nauky na Proklově spisu (ten žil až v 5.stol.) a Dionysius tak ztratil aureolu přímého apoštolského pokračovatele. Někteří teologové ho vnímají jako ryzího křesťana, který pro své názory používal novoplatónskou terminologii. Jiní ho považují za novoplatonika, který používá křesťanské učení jako háv pro ideje novoplatonismu.¹⁹³ Dionysiovo odhalení vrhlo stín i na sv. Tomáše, který myšlenky falešného Dionysia hojně přebíral. Dionysios je tak občas chápán jako kukaččí vejce novoplatonismu v křesťanském hnízdě.¹⁹⁴

Dionysios v pojmenování andělských kůrů vycházel ze starší patristické tradice (Órigenés, Řehoř z Nyssy, Jeroným) a jeho vlastním příspěvkem v pojmenování andělských kůrů je pouze to, že devět nebeských řádů uspořádal do tří triád. Soustřeďuje se na výklad devíti biblických jmen nebeských intelektů, která v jeho podání sama zjevují jejich andělské vlastnosti, dále na vztah člověka a Boha jako prostoru, kde anděl plní svou nezastupitelnou úlohu prostředníků.¹⁹⁵

Začlenění novoplatónské terminologie do křesťanské nauky je jedním z určujících znaků Dionysiovy teologie. Boží sdílení člověku navenek pojmenovává Dionysios jako „*darování prvotního světla*“ a Ježíše líčí jako paprsek, který vychází, aby se spojil se jsoucný. Světlo je metaforou, jehož prostřednictvím je z lidské duše zatížené hříchem vyháněna temnota. Rozvíjí Platónovo slavné podobenství o jeskyni a slunci a přebírá motiv oslnění, který je pro interpretaci „*Nebeské hierarchie*“ zcela zásadní. Člověk při přechodu z jeskyně do slunečního světla nemůže svůj pohled obrátit přímo ke slunci. Musí svůj zrak postupně přizpůsobovat a slunce například nejprve nahlížet z jeho odrazů ve vodě. Ježíš je tím kdo vejde do temnoty jeskyně, aby osvobodil spoutaného člověka, aby očistil lidský duchovní zrak a přivedl člověka ke světlu. Poznání Boha musí být postupné. Začíná u smyslově vnímatelných skutečností, které jako symboly vedou člověka k nazírání duchovně vnímatelných skutečností. Tímto uměřeným sdílením Boha je pro Dionysia symbolická mluva Písma a také Boží zjevování prostřednictvím

¹⁹³ Srov. MÜLLER, Gerhard Ludwig. *Dogmatika pro studium i pastoraci*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, s. 120-121.

¹⁹⁴ Srov. KOUDELKA, Martin. *Vztah člověka a Boha v hierarchickém učení tzv. Dionysia Areopagity*. In: DIONYSIOS AREOPAGITA, eds. *O nebeské hierarchii*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2009, s. 12-14.

¹⁹⁵ Srov. Tamtéž, s. 14-28.

andělských řádů. Andělé se tak stávají zjeveními nezjeveného světla, bohupodobnými zrcadly, ve kterých se dá poznat boží добрota, jež je jinak sama o sobě člověku nepřístupná.¹⁹⁶

Mohlo by se zdát, že motivem oslnění lze tak dobře vysvětlit prostřednickou funkci andělů (mezi Bohem a lidmi). V Písmu jsou ovšem i situace, kdy prostřednictvím andělů potřebné není (např. Šavlovo obrácení se děje přímo Kristem).

Důvodem, proč jsou andělé nejbližší Bohu je pro Dionysia způsob participace na božských principech. Neživé věci jako např. skála, participují pouze na bytí. Jsoucná živá jako rostliny participují na bytí a životě. Zvířata, lidé a andělé se pak kromě bytí a života podílejí i na moudrosti. Zvířata nejsou obdařena rozumem, ale mají smyslové vnímání, člověk je převyšuje právě rozumem a andělé převyšují člověka jednotným intelektem (bude rozebráno později v nauce sv. Tomáše).¹⁹⁷

5.1 Význam symbolů pro křesťanskou mysl jednotlivého člověka

Lidská mysl tak podle Dionysia potřebuje, aby duchovní skutečnosti byly zahaleny smyslovými závoji, aby nemateriální skutečnosti byly zobrazeny materiálními, nezjevné krásy zjevnými, nadnebeské skutečnosti věcmi smyslovými, božské skutečnosti v lidských podobách, nadjsoucí božství v jsoucích věcech, jednoduché božství v mnohosti a rozmanitosti symbolů. Až prostřednictvím těchto pro lidskou mysl pochopitelných symbolů pak člověk může vystoupat ke skrytým významům, jež jsou těmito obrazy jako závoji překryty.¹⁹⁸ Podobné chápání symbolů nalezneme v současné literatuře např. u Ludmily Muchové v knize „*Vyslovit nevyslovitelné*“.¹⁹⁹ Nebezpečí špatného pochopení a vytvoření nepravdivých lidských představ o nebeských bytostech vidí Dionysios v doslovném chápání některých symbolů. Když je například v Písmu napsáno, že nebeské bytosti jsou zlatu a světlu podobní oslniví muži v zářivých šatech lesknoucí se ohněm apod., nelze to chápat doslovně, ale pouze v symbolické rovině. Lepší představu o andělech si uděláme spíše když označujeme, co nebeské bytosti nejsou (neviditelní, nekoneční, neomezení...)²⁰⁰

¹⁹⁶ Srov. KOUDELKA, Martin. *Vztah člověka a Boha v hierarchickém učení tzv. Dionysia Areopagity*. In: DIONYSIOS AREOPAGITA, eds. *O nebeské hierarchii*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2009, s. 31-36.

¹⁹⁷ Srov. Tamtéž, s. 40-41.

¹⁹⁸ Srov. Tamtéž, s. 48.

¹⁹⁹ Srov. MUCHOVÁ, Ludmila. *Vyslovit nevyslovitelné*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005.

²⁰⁰ Srov. DIONYSIOS AREOPAGITA. *O nebeské hierarchii*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2009, s. 63.

5.2 Obrazy, které udělají podobu andělským hierarchiím

Dříve než se budeme podrobněji věnovat andělské hierarchii, tak si na několika konkrétních příkladech symbolů ve spojení s anděly ukážeme hloubku, do které se Dionýsios při jejich výkladu noří. Takovým základním biblickým symbolem je oheň (cherubové se podobají hořícímu řěřavému uhlí, vypadají jako pochodně a mezi nimi prochází zářící oheň z kterého šlehá blesk...). Oheň podle Dionýsia zjevuje viditelným způsobem to, čím jsou nebeské intelektu nejvíce podobné Bohu. Oheň vše převyšuje, vše ozařuje a zároveň může zůstat skrytý a nepoznaný. Opanovává látku, ve které působí a nevratně ji proměňuje. Vydává se všemu, co se k němu přiblíží. Je nepřemožitelný, nesmíselný, rozdělující a nezměnitelný. Jeho teplo obnovuje. Stoupá vzhůru a rychle se pohybuje. Obsahuje jiná jsoucna, ale oheň nelze obsáhnout. Na látce schopné ho přijímat zjevuje svou vlastní velikost. Je neumenšený v žádném ze svých přebohatých sebesdílení.²⁰¹

Andělé jsou také popisováni v symbolech lidské podoby a přirozenosti. Jako lidé jsou nadáni intelektem a schopností vládnout a panovat. Mají nezotročitelnou a nepřemožitelnou přirozenost. Jejich jinošský a mladý věk zjevuje rozkvétající životní sílu. Srdce je symbolem jejich bohupodobného života. Nahota a bosé nohy zjevují jejich osvobozenost, uvolněnost a čistotu od vnějších přídavků a jejich připodobnění božské jednoduchosti.²⁰²

Andělská křídla symbolizují jejich rychlost vedoucí vzhůru, nebeskost, putování vzhůru, transcendenci nad vším pozemským díky schopnosti povznášet se. Lehkost křídel zjevuje, že nejsou nikterak spojeni se zemí, nýbrž se mohou zcela nezatíženě a nesmíšeně pozvedat vzhůru. Meče a sekyry které jako nástroje občas požívají ukazují na schopnost rozdělit nepodobné věci a rychlost, účinnost a výkonost jejich rozlišujících mocí. Měřičské a stavitelské nářadí označuje jejich schopnost klást základy, budovat a přivádět k završení.²⁰³

Když vzpomeneme na Ezechiellovo vidění Hospodinovy slávy nesenou cheruby (čtyři ohnivé bytosti s podobou orla, býka, lva, člověka, kola, co se vždy pohybují vpřed...),²⁰⁴ tak se od Dionýsia dozvíme, že kola jedoucí vždy vpřed znamenají, že moc jejich působení postupuje vždy správnou a přímou cestou. Podoba býka je síla, zdatnost a schopnost vyorávat intelektivní brázdy k přijímání nebeského zúrodnujícího deště. Lev vyjevuje svrchovanost, sílu, nezkrotnost a potřebu tajemně zůstat ve skrytém utajení. Orel je symbolem královské majestátnosti,

²⁰¹ Srov. DIONYSIOS AREOPAGITA. *O nebeské hierarchii*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2009, s. 120-122.

²⁰² Srov. Tamtéž, 2009, s. 122-125.

²⁰³ Srov. Tamtéž, s. 125-126.

²⁰⁴ Srov. Ez 12, 4-28.

schopnosti rychle létat, bystrosti, ostražitosti a obratnosti a dokáže mocně napřít zrak k principu božství...²⁰⁵

Celý svůj traktát „*O nebeské hierarchii*“ Dionýsios uzavírá: „*Tolik k tomu, co jsem chtěl říci o posvátných vyobrazeních, což sice zaostává za jejich přesným zjevením, dle mého mínění však přispívá k tomu, že se přízemně nespokojujeme s obraznými představami.*“²⁰⁶

6 Tři stupně nebeských bytostí

Pro jednotlivá jména nebeských bytostí nalézá Dionýsios oporu v Písmu. Pro jejich rozdělení do tří kůrů argumentuje tradicí.²⁰⁷ První hierarchie jsou trůny, cherubové a serafové. Druhá jsou mocnosti, panstva a síly a třetí stupeň je tvořen anděly, archanděly a vládami. Účel každé hierarchie je trvale dosáhnout bohupodobnosti pomocí napodobování Boha. Každé hierarchické konání se rozděluje na posvátnou účast a sdílení nesmíšeného očištění, Božího světla a vědění, které vede k dokonalosti.

6.1 První hierarchie – serafové, cherubové a trůny

Každé pojmenování nebeských intelektů ukazuje na bohupodobnou vlastnost každé z nich. Sváté jméno serafů znamená „*ti, kdo planou*“ nebo „*ti kdo hřejí*“. Jméno cherubů vyjadřuje „*mnohost poznání*“ či „*záplavu moudrosti*“. Trůny „*nesou Boha*“. První z nebeských hierarchií má jako celek vznešenější řád než dvě následující hierarchie, protože sídlí bezprostředně okolo Boha. Jsou jí předávána božská zjevení a zasvěcení v prvotní působnosti. Všechny tři skupiny uvnitř první hierarchie jsou na stejné úrovni a jsou osvobozeny od neposvátných skvrn a nepřijímají představy spjaté z hmotnými věcmi. Jsou bez smíšení vyšší než vše nízké, neznají naprosto žádné umenšení směrem k horším věcem a jsou naplněny světlem vyšším než jakékoliv nemateriální poznání. Naplňují se (nakolik je to dovoleno) zřeními nadjsoucí a potrojně zářící původní krásy. Nejsou řízeny skrze nějaké jiné svaté bytosti, nýbrž samotným principem božství.²⁰⁸

6.1.1 Serafové

Věčně a nepřetržitě se pohybují kolem božských skutečností. V tomto pohybu jsou horliví, zanícení a vroucní. Nižší jsou pozdvihují svým působením a přivádějí je do varu (rozpalují) a stravujícím způsobem je očišťují. Jejich povaha je nezastíratelná, neuhasitelná,

²⁰⁵ Srov. DIONYSIOS AREOPAGITA. *O nebeské hierarchii*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2009, s. 129.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 132.

²⁰⁷ Srov. Tamtéž, s. 81.

²⁰⁸ Srov. Tamtéž, s. 90.

neměnná a vždy stejně zářící a ničí každý temný výtvar tmy.²⁰⁹ V Písmu pro ně nalézáme oporu především v události, kdy prorok Izaiáš přijímá od Hospodina své poslání.²¹⁰

6.1.2 Cherubové

Mají schopnost poznávat a zřít Boha. Přijímají nejvyšší dary světla a nazírají krásu principu božství v jejím prvotním působení. Jsou naplněni sdílením vytvářejícím moudrost a štědře umožňují druhotným jsoucům získat podíl na záplavě moudrosti, kterou byli obdarováni.²¹¹ Především ve SZ nalezneme různé odkazy, které o cherubech hovoří.²¹²

6.1.3 Trůny

Nadsvětsky směřují vzhůru k výšinám. Jsou neodchylně odděleny od všeho nejnižšího a celou svou mocí sídlí neochvějně a pevně kolem Boha, kterého nesou.²¹³ Trůny, jako samostatná skupina nebeských bytostí v rámci první hierarchie mají nejmenší biblickou oporu. Nalezneme je pouze u Pavla²¹⁴ a to ještě v takové souvislosti, kdy není jasné, co výrazem „*nebeské trůny*“ Pavel pojmenovává. Mohli bychom se například domnívat, že tím myslí cheruby a serafy o kterých se přímo nezmiňuje. V žalmech se dozvíme, že „*Hospodin..., trůní na cherubech.*“²¹⁵

6.2 Druhá hierarchie – panstva, moci a síly

Střední hierarchie je očišťována, osvěcována a přiváděna k dokonalosti skrze první hierarchický stupeň. Toto vzájemné hierarchické působení nebeských bytostí dokládá Dionýsios několika biblickými prameny. Je to například Zachariášovo vidění zvěďů na koních. Prorok v tomto vidění s jedním andělem přímo mluví, jiný anděl zároveň zadává pokyny nižším andělům a ti se po provedení úkolu vracejí a podávají zjištěné informace zpět vyššímu andělovi.²¹⁶ Podobně vystavěné různé funkce andělů najdeme u Ezechiela, když se Hospodinova sláva přenesla z cheruba k prahu domu a poslala anděla „písaře“ označit nevinné obyvatele Jeruzaléma a jiné anděly potom posílá zbraněmi pobít neoznačený lid.²¹⁷ Dionýsios

²⁰⁹ Srov. DIONYSIOS AREOPAGITA. *O nebeské hierarchii*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2009, s. 82-83.

²¹⁰ Srov. Iz 6, 1-8.

²¹¹ Srov. DIONYSIOS AREOPAGITA. *O nebeské hierarchii*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2009, s. 83.

²¹² Srov. Gn 3, 24 ; Ex 25, 22 ; Ez 1, 4-28 ; Ž 80, 2 ; Ž 99, 1.

²¹³ Srov. DIONYSIOS AREOPAGITA. *O nebeské hierarchii*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2009, s. 83.

²¹⁴ Srov. Kol 1, 16.

²¹⁵ Ž 99, 1.

²¹⁶ Srov. Za 1, 8-12.

²¹⁷ Srov. Ez 9, 3-7.

uvádí i další podobné příklady. Do střední nebeské hierarchie Dionýsios řadí panstva, moci a síly.

6.2.1 *Panstva*

Jméno ukazuje na nezotročitelné povznesení osvobozené od veškeré pozemské nízkosti. Jako svobodně nepodrobitelná panstva se tyto nebeské bytosti vypínají nad vším, co vede k poníženému otroctví. Nepřipouštějí žádné poklesnutí, bez ustání touží po skutečném panství a dobrotivě přetvářejí k jeho podobě sebe i jsoucná, které po nich následují. Neobracejí se k marným zdáním (zcela se navracejí k panovnickému bytí). Dosahují věčné účasti, nakolik je to pro ně možné, na boží podobě jakožto principu panství.²¹⁸ Biblickou oporu pro pojmenování nebeských bytostí slovem „*panstva*“ nalezneme opět pouze u Pavla.²¹⁹

6.2.2 *Moci*

Jméno ukazuje jistou zmužilou a neochvějnou odvahu ve všech jejích bohupodobných činnostech. Moci nikdy nejsou v přijímání osvětlení nečinné, ale mocně se pozdvihují k napodobování Boha. Nepolevují slabošsky ve svém bohupodobném pohybu, nýbrž neúnavně vzhlížejí k nadsoucí moci a stávají se podle svých možností jejím obrazem. Vycházejí bohupodobným způsobem k druhotným jsoucnům a předávají jim dar moci.²²⁰ V Písmu nalezneme jméno „*moci*“ na dvou místech u Pavla v pozitivním smyslu,²²¹ ale nalezneme i toto jméno ve smyslu negativním, kdy jsou takto pojmenovány mocnosti zla (padlí andělé).²²²

6.2.3 *Síly*

Jméno ukazuje půvabné a nezmatečné krásné uspořádání v přijímání božských věcí. Ukazuje řád nadsvětských a intelektivních sil, které nikdy nezneužívají své silné moci vůči slabším jsoucnům. Nezdolně a s krásným uspořádáním se pozdvihují vzhůru k božským věcem a podobny dobru pozdvihují vzhůru také jsoucná, která po nich následují. Nakolik je jim dovoleno, připodobňují se principu síly, který ostatní síly vytváří.²²³ Jméno síly nalezneme opět pouze u Pavla, a to pouze v záporném významu, kdy jsou takto pojmenováni padlí andělé.²²⁴

²¹⁸ Srov. DIONYSIOS AREOPAGITA. *O nebeské hierarchii*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2009, s. 91.

²¹⁹ Srov. Kol 1, 16.

²²⁰ Srov. DIONYSIOS AREOPAGITA. *O nebeské hierarchii*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2009, s. 91-92.

²²¹ Srov. Řím 8, 38 ; Kol 1, 16.

²²² Srov. Ef 6, 12.

²²³ Srov. DIONYSIOS AREOPAGITA. *O nebeské hierarchii*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2009, s. 92.

²²⁴ Srov. Ef 6, 12.

6.3 Třetí hierarchie – vlády, archandělé a andělé

Vlády, archandělé a andělé řídí lidské hierarchie, aby se jim dostalo dle řádu, pozdvihnutí vzhůru, návratu, účasti a sjednocení s Bohem.

6.3.1 Vlády

Jméno ukazuje na schopnost bohupodobným způsobem vládnout. Mají převahu v posvátném řádu, který je nejvíce uzpůsoben vladařským mocem. Zcela se navracejí k principu, který všechny principy převyšuje. K tomuto principu vedou jiné a samy se také přetváří podle principu, který všechny principy vytváří.²²⁵ Biblická zmínka jména „*vlády*“ je opět pouze v listu Kolosanům.²²⁶

6.3.2 Archandělé

Podílejí se společně na obou krajních řádech. Mají společné vlastnosti s anděly i vládami a díky své harmonické, uspořádané a neviditelné převaze způsobují jednotu andělů. Jsou vykladačským řádem interpretů.²²⁷ V Bibli jsou pouhé dvě zmínky jména „*archanděl*“.²²⁸

6.3.3 Andělé

Završují a uzavírají celek stupňů nebeských intelektů. Jsou posledními z nebeských bytostí, kterým náleží vlastnost být poslem. Jsou nazýváni anděly (posly) mnohem případněji než bytosti, které jim předcházejí. Jejich hierarchie je zjevnější a blíže obklopuje náš svět.²²⁹ Anděl (posel) je nejčastější jméno, které je v Písmu uvedeno pro pojmenování nebeských bytostí.

6.4 Shrnutí

Dionýsios předkládá teologicky velice živou myšlenku, když tvrdí, že člověk poznává Boha v symbolech skrze své smysly. Aby člověk vůbec mohl něco z Božích tajemství pochopit, musí mít vše jakoby zabaleno (prostřednictvím Písma nebo andělů) do něčeho smysly vnímatelného (závoj = symbol). Potom se člověk teprve dokáže povznést k Bohu. Ve výkladu jednotlivých symbolů uvažuje Dionýsios promyšleně a hluboce. Na druhou stranu některé názvy jednotlivých andělských hierarchií mají velmi slabou biblickou oporu (nacházejí se velmi

²²⁵ Srov. DIONYSIOS AREOPAGITA. *O nebeské hierarchii*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2009, s. 96.

²²⁶ Srov. Kol 1, 16.

²²⁷ Srov. DIONYSIOS AREOPAGITA. *O nebeské hierarchii*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2009, s. 97.

²²⁸ Srov. Jud, 9 ; 1 Te 4, 16.

²²⁹ Srov. DIONYSIOS AREOPAGITA. *O nebeské hierarchii*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2009, s. 97-98.

zkratkovitě pouze v Pavlových listech). Tento teologický konstrukt je plodem tradice a lidské potřeby rozlišit a zařadit anděly do určitých skupin a Dionýsios ho v podstatě přebírá od svých předchůdců. Pro Dionýsia je tedy těžké jednotlivé tradičně pojmenované kůry v symbolické rovině od sebe výrazně odlišit a zdá se, že některé vlastnosti se jednotlivými kůry prolínají a smazávají se tak mezi nimi rozdíly. Zde se tedy Dionýsios snaží poněkud násilně svoji symbolickou teologii naroubovat na tradiční názvy andělských kůrů, které skrze jiné církevní otce (Órigenés, Řehoř z Nyssy, Jeroným) vznikly z pavlovské tradice a skrze Pavla (bývalého farizeje) sahají pravděpodobně až k židovství.

Traktát „*O nebeské hierarchii*“ se přesto stal základním kamenem křesťanské angelologie. I když pro samotná jména jednotlivých nebeských bytostí máme biblickou oporu někde pevnou (serafové, cherubové, andělé) a jinde slabou (trůny, vlády, síly), tak jejich další použití pro teologické spekulace se zdá být vhodné především z důvodu, že jak v Písmu, tak v Tradici mají tato jména celkově nejpevnější postavení. Nesmíme ovšem zapomínat na fakt, že se v jistých momentech jedná o pouhou spekulaci. Jako závoj nám ovšem dokonale poslouží k tomu, abychom skrze úvahy sv. Tomáše mohli nahlédnout do ještě hlubších a tajemnějších vod andělského tajemství, kde tu a tam prosvítne do našich lidských duší záblesk nepředstavitelné velikosti božího stvoření jako celku.

7 Základní body Tomášovy angelologie

Tomášova angelologie vychází z Dionýsia. Především v textech věnovaných andělské hierarchii je tento autor hlavním zdrojem inspirace. Andělé měli ve středověku roli hybatelů nebeských těles, ale také byli chápáni jako důležitý článek v řetězci bytí. Celé univerzum bylo chápáno jako hierarchicky uspořádané, kde žádný stupeň dokonalosti nechybí. Takže se předpokládala existence duchových tvorů (andělů), kteří převyšují dokonalostí člověka a přitom jsou níže postaveni než Bůh.²³⁰

7.1 Andělská tělesnost

Písmo často mluví o andělech, kteří se lidem ukázali v lidské podobě nebo v podobě jiných tělesných bytostí. Tomáš ve svých úvahách vychází z předpokladu, že andělé tělesní nejsou. Je to především z důvodu, že pokud andělé jako chybějící článek celého božského stvoření mají svým čistým intelektem být nejvíce podobní Bohu, tak právě jejich netělesnost je zásadním rozdílem oproti lidským bytostem. Bez nich by v žebříčku dokonalosti chyběly nějaké stupně. Andělé jsou svou duchovností podobní Bohu a svou stvořeností a omezeností zase lidem.²³¹

Jakého charakteru jsou tedy biblická andělská zjevení v lidské podobě? Tomáš je přesvědčen, že andělé z důvodu komunikace s lidmi v některých případech těla dočasně přijímají. Lidské tělo je ovšem pro anděla pouhým nástrojem. Anděl tělo nepotřebuje k udržení života ani k poznání. Anděl v lidské podobě rozhodně není plnohodnotným člověkem, ale je někým, kdo lidským tělem pouze pohybuje, nebo skrze něj mluví.²³²

Tomáš klade v této souvislosti otázku, která jde pocitově ještě hlouběji: „Je anděl naprosto netělesný?“ Jako odpověď cituje Jana Damašského, který říká, že o andělu mluvíme jako o netělesném ve srovnání s námi, zatímco ve srovnání s Bohem je anděl tělesný a materiální.²³³

7.2 Způsob lidského a andělského poznání

V úvahách o tom, jakým způsobem anděl přemýšlí, Tomáš porovnává lidský a andělský intelekt.

²³⁰ Srov. MACHULA, Tomáš, NOVOTNÝ D. Daniel. *Andělský učitel o andělech*. In: TOMÁŠ AKVINSKÝ, eds. *O andělech (I) v Teologické sumě*. Praha: Krystal OP, 2015, s. 6-10.

²³¹ Srov. Tamtéž, s. 18.

²³² Srov. Tamtéž, s. 20.

²³³ Srov. TOMÁŠ AKVINSKÝ. *O andělech (I) v Teologické sumě*. Praha: Krystal OP, 2015, s. 54.

7.2.1 *Lidský intelekt*

Tomáš ho rozděluje na činný a možný. Působením činného intelektu se představy odvozené ze smyslového poznání dematerializují v zápise do intelektu možného, a tak dochází k myšlení.²³⁴ Například díky biblickým informacím o andělech (oheň, bronz, křídla...) člověk získá nějakou představu o andělech, která se zakládá na obrazech, které přijal svými smysly a svým rozumem, a tak si vytvoří svoji představu o tom, co je anděl. Tuto představu bere jako výchozí aktuální zdroj, který ovšem může dalším studiem a poznáním dále aktualizovat. Čím více vstupních informací o andělech člověk přijme, tím je obraz jasnější a přesnější, i když v porovnání s andělskou realitou nemusí být vůbec žádnou zárukou pravdivosti. Je tomu tak proto, že se člověk snaží postihnout tajemství, které ho přesahuje, a může se proto mýlit. U věcí, které člověk pojmout dokáže a přesahujícím tajemstvím pro něho nejsou je vytvořený obraz přesný a od reality se neliší. Pravdivost obrazu závisí v tomto případě pouze na dostačujícím objemu vstupních informací.

7.2.2 *Andělský intelekt*

Andělé činný a možný intelekt nepotřebují. Poznání, které anděl získává z Božího nadpřirozeného zjevování, mu není dáno na základě představ jako to je u lidí skrze smysly, ale děje se tak nějakým způsobem přímo (bez smyslových závojů představivosti). Andělé jsou podle Tomáše Bohem obdarováni vlitými inteligibilními intencionálními obrazy. Andělský intelekt tak oproti lidskému intelektu není nucen nejprve svými smysly něco zjistit, aby to mohl poznat. Je v potenci pouze v tom, že něco ví, ale aktuálně na to nemyslí.

Z pohledu anděla je jeho přirozenost vyšší než lidská (ve smyslu co do možností a darů jeho přirozenosti), není ovšem v žádném případě absolutní. Anděl nezná vše, je nějakým způsobem různě omezen v rádech své hierarchie. Někteří andělé mají vtištěných obrazů více, jiní méně. Tomáš říká, že ti, kteří jsou dokonalejší mají obrazů méně. Podobně jako například matematik, který ze znalostí obecnější teorie poznává více a lépe než ten, který zná pouze partikulární teorie, které lze z vyšších odvodit.

Anděl nějakým způsobem prožívá v čase podobně jako my lidé své aktuální poznání (poznání kterého může docílit svými vlastními přirozenými silami). Zdá se, že se Tomáš domnívá, že se andělé ve svých jednotlivých intelektuálních možnostech nacházejí vždy na horní hranici svých možností, protože mají vše dostupné vlito a vtištěno a nejsou proto nuceni

²³⁴ Srov. MACHULA, Tomáš, NOVOTNÝ D. Daniel. *Andělský učitel o andělech*. In: TOMÁŠ AKVINSKÝ, eds. *O andělech (I) v Teologické sumě*. Praha: Krystal OP, 2015, s. 28.

jako my lidé usuzovat a přemýšlet, aby se dobrali svého vyššího možného aktuálního poznání. Speciální případ je potom poznání, které anděl získává nazíráním skrze Boží Slovo, protože to je poznání, které je předmětem blaženého patření. Toto poznání má tedy anděl neustále aktuální.²³⁵

V oblasti nadpřirozeného poznání (poznání skrze milost) Tomáš rozlišuje spekulativní a afektivní poznání. Spekulativní poznání je u démonů přítomné pouze v omezené míře a dostávají ho podle vhodnosti skrze dobré anděly. Afektivní poznání je poznání působící lásku. To je u démonů vyloučeno, protože se neslučuje se stavem smrtelné hříšnosti. Tomáš tedy u andělů rozlišuje přirozené andělské poznání (vtištěné intencionální obrazy) a poznání mimořádné (spekulativní a afektivní), které je svobodně vlito Bohem.

V otázce omylnosti andělů Tomáš říká, že anděl nemusí jako člověk svým rozumem skládat a rozkládat pojmy. Anděl tedy neususuzuje, ale intelektuálně vidí a v tomto ohledu se mýlit nemůže. Týká se to jak anděla dobrého, tak anděla padlého. O Božích věcech pak démoni soudí nepřesně protože jsou strháváni svou zvrácenou vůlí. Věci vidí, ale odmítají uznat jejich místo v Božím plánu, toto označuje Tomáš jako nepřímý neboli akcidentální omyl.²³⁶

7.3 Andělská blaženost a láska

O blaženosti mluvíme u andělů stejně jako o lásce ve dvou podobách: přirozená a nadpřirozená. Přirozená a nadpřirozená láska vymezuje cestu anděla mezi jeho stvořením a nadpřirozenou blažeností. Svých přirozených cílů (přirozená láska a přirozená blaženost) dosáhl anděl v okamžiku svého stvoření. K nadpřirozené blaženosti musel ale dospět. Právě nadpřirozená láska mu v jeho prvním úkonu může pomoci získat nadpřirozenou blaženost (přímé nazírání na Boha). Dosažení této nadpřirozené blaženosti označuje Tomáš jako první úkon formovaný nadpřirozenou láskou. Jestliže anděl tímto prvním úkonem Boží dary přijal, stal se nadpřirozeně blaženým, a tedy tím, pro kterého se běžně užívá označení anděl. Dosáhl tak stavu, kdy již nemůže hřešit a má zcela naplněnou kapacitu blaženosti. Vidí Boha dokonale v jeho esenci. A od dobra jako takového se podle Tomáše odvrátit nelze. V opačném případě trvale Boží lásku odmítl a stal se andělem padlým neboli démonem.

Nám lidem byl dán na rozdíl od andělů k dosažení vyššího stupně blaženosti určitý čas (lidský život). Je to dané různým způsobem poznání lidského a andělského. Člověk poznává

²³⁵ Srov. MACHULA, Tomáš, NOVOTNÝ D. Daniel. *Andělský učitel o andělech*. In: TOMÁŠ AKVINSKÝ, eds. *O andělech (I) v Teologické sumě*. Praha: Krystal OP, 2015, s. 29-35.

²³⁶ Srov. Tamtéž, s. 31.

skrže smysly postupně (během celého života), zatímco anděl nic poznávat nemusí (intelektuálně vidí) a stává se tedy „duchovně dospělým“ vzápětí po svém stvoření. Mluvíme-li o dokonalosti a plnosti musíme si uvědomit, že andělé byli pravděpodobně stvořeni na různých stupních dokonalosti. Podle těchto svých přirozených možností dostali i dary milosti. Tomuto odstupňování pak odpovídá teologická spekulace týkající se andělských kůrů, kde Tomáš navazuje na Dionýsia.²³⁷

7.4 Společenství andělů

Mezi lidmi jsou rozdíly v hierarchii dány pouze milostí (všichni lidé jsou stejné přirozenosti). U andělů jsou rozdíly jak v milosti, tak v přirozenosti. Tomáš přebírá Dionýsiovo uspořádání andělských hierarchií do tří po třech řádech. V první hierarchii jsou andělé osvícení přímo Bohem, ve druhé prostřednictvím obecných stvořených příčin a ve třetí se osvícení týká jednotlivých věcí a jejich vlastních příčin. Tady je rozdíl oproti Dionýsiovi, který popisuje osvícení jednotlivých kůrů se zaměřením, kdo koho nasvěcuje. Tomáš ale ukazuje, jaký je obsah osvícení. Od jednoduchých obecných pravd, ze kterých lze vše odvodit, až po jednotlivosti pro nejnižší hierarchii. Toto rozřídění je snahou o systematizaci některých biblických výroků a není tedy součástí křesťanského zjevení ani nutným předpokladem teologické spekulace. Za rozumně jisté lze považovat, že andělé jsou uspořádáni do určité struktury podle darů milosti a podle svých úkolů v dějinách spásy.

Výše jsou andělé kontemplativní a níže andělé činní, které Bůh posílá ke službě ve světě. Tomáš se domníval, že poslání ke službě se týká pěti nejnižších hierarchií. V horních řádech vidí určitou analogii ke společenství v království. K panovníkovi předstupují pouze někteří a ostatní jsou informováni. Všichni andělé nazírají božskou esenci nicméně pouze těm prvním je dáno vidět skrže ni božská tajemství.

Tomáš předpokládá u andělů komunikaci a označuje ji jako „mluvení“ (locutio), chápe toto slovo ovšem analogicky. Sestupně směřované osvícení je komunikace zaměřená na sdělování pravdy. Oboustrannou komunikací směřují informace o vlastních postojích. S Bohem pak andělé mluví jako žáci k učiteli (ptají se ho a chválí ho).²³⁸

²³⁷ Srov. MACHULA, Tomáš, NOVOTNÝ D. Daniel. *Andělský učitel o andělech*. In: TOMÁŠ AKVINSKÝ, eds. *O andělech (I) v Teologické sumě*. Praha: Krystal OP, 2015, s. 35-39.

²³⁸ Srov. Tamtéž, s. 39-42.

7.5 Andělé a lidé

Jaká je Tomášova odpověď na otázku, jestli byli andělé stvořeni před či až spolu se stvořením materiálního světa? Tomáš chápe stvoření andělů a našeho světa jako současné. Důvodem je, že andělé a lidé nejsou dva paralelní světy, které by spolu nekomunikovaly, ale jeden společný svět před Bohem, který je úzce provázán. Andělé osvěcují intelekt člověka prostřednictvím smyslových věcí. Lidskou vůli ovšem anděl přímo ovlivnit nemůže, ale může člověka „přemlouvat“. Démoni na člověka útočí a pokoušejí ho ke zlému a dobří andělé ho zase před zlem chrání.

K ochraně člověka v jeho křehké situaci, která je způsobena jak jeho vlastním vnitřním zmatkem, tak pokoušením od druhých lidí a démonů, jsou posíláni strážní andělé. Jedná se o obecně přijímaný článek víry s biblickými kořeny. Za vlastní řád služebných strážných andělů Tomáš pokládá nejnižší řád andělů. Ti jsou totiž posíláni ke konkrétním lidem. Vyšší řády slouží obecnější úrovni, než jsou jednotlivci. Podle Tomáše má každý člověk svého strážného anděla od narození. Strážný anděl svého člověka nikdy neopouští a jeho služba končí až smrtí člověka, kdy ustává potřeba střežit jej na jeho životní pouti.²³⁹

7.6 Shrnutí

Tomáš velice zajímavě rozvíjí Dionýsiovu myšlenku o způsobu lidského poznání (smyslové závoje) a snaží se najít vyšší dokonalejší stupeň poznání, kterým by mohl načrtnout odlišný způsob andělského poznání. Přichází tak s myšlenkou vtištěných inteligibilních intencionálních obrazů. Anděla tak chápe jako bytost, která intelektuálně vidí ihned po svém stvoření. Proto před každého jednotlivého anděla Tomáš po jeho stvoření klade zásadní rozhodnutí (prvotní úkon lásky), kde se buď anděl stane plnohodnotným andělem, nebo andělem padlým. Originální je také Tomáš s myšlenkou jednoduchosti vtištěných obrazů. Čím dokonalejší anděl je, tím má vtištěných obrazů méně a vše potřebné si z nich odvodí. Nižší andělé mají vtištěných obrazů více a nemají proto takové jednoduché a přímé poznání.

²³⁹ Srov. MACHULA, Tomáš, NOVOTNÝ D. Daniel. *Andělský učitel o andělech*. In: TOMÁŠ AKVINSKÝ, eds. *O andělech (I) v Teologické sumě*. Praha: Krystal OP, 2015, s. 47-50.

8 Shrnutí základního křesťanského obrazu andělského světa

Andělé jsou bytosti stvořené Bohem, mají duchovou povahu a křesťanská víra nepochybuje o jejich skutečné existenci. Podstata andělů je vřazena do jejich společenství s Bohem a s lidmi. Andělé patří ke světu a mají společně s lidmi jedny nadpřirozené dějiny spásy.²⁴⁰ Od počátku stvoření a po celou dobu dějin spásy, zdáli či zblízka, jsou andělé posly spásy a slouží při uskutečňování Božího záměru.²⁴¹ Jejich prostřednická úloha mezi Bohem a lidmi byla bezesporu větší v dobách SZ, než je tomu nyní, kdy středem andělského i lidského světa je Kristus. Andělé byli stvořeni stejně jako lidé skrze něho a pro něho.²⁴² Jejich naplnění, smysl a život nachází v křesťanství své základní určení ve druhé Osobě Trojice, ve Slově. Celou křesťanskou angelologii tak můžeme vnímat jako vnitřní hledisko christologie. Andělé jsou osobními průvodci vyjádřeného a ve světě přítomného Slova Otcova.²⁴³ Od svého počátku až do smrti je každý člověk obklopen andělskou ochranou a přímlovou.²⁴⁴ Andělé jsou lidskými strážci a pomocníky v každodenních životních situacích. Přimlouvají se za nás u Boha, společně s nimi se připojujeme v liturgii ke chvále a klanění. Anděl nemůže hřešit a nikdy nejedná proti Bohu. Proti Bohu jedná pouze padlý anděl. Oba typy andělů vstupují do životů všech lidí a směřují člověka buď ke spáse (andělé), nebo k zavržení (démoni). Člověk je tak vědomě nebo nevědomě vtažen do jejich společenství. Jan z Damašku říká, že anděl do nás vkládá a zažihá dobré myšlenky a ďábel do nás vkládá a zažihá špatné myšlenky. Andělé zůstávají zcela přirozeně na okraji našeho zájmu a veškerou naši pozornost se snaží nasměrovat ke spáse, která je pro nás připravena v osobě našeho Pána a Spasitele Ježíše Krista.

²⁴⁰Srov. RAHNER, Karl. VORGRIMLER, Herbert. *Teologický slovník*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2009, s. 35.

²⁴¹ Srov. KKC, 331-332.

²⁴² Srov. KKC, 331.

²⁴³ Srov. RAHNER, Karl. VORGRIMLER, Herbert. *Teologický slovník*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2009, s. 35.

²⁴⁴ Srov. KKC, 336.

9 Přijatelné a nepřijatelné obrazy křesťanského andělského světa

Obrazy křesťanského andělského světa mohou být v jednotlivostech různé. Víra v anděly je v křesťanství spolu-věřené téma podřízeného významu. Většinu teologických úvah, názorů a spekulací ponechala katolická církev volně bez potřeby je obhajovat či vyvracet.²⁴⁵ Abychom lépe vytyčili křesťansky přijatelné hranice pro různé obrazy andělského světa, ukážeme na několika konkrétních příkladech, jaká pojetí andělů jsou z pohledu katolické církve přijatelná a jaká již nikoliv.

9.1 Pomoc dobrých andělů na webu esoterika.cz

Na webu *esoterika.cz* nalezneme článek o tom, jak se lidé mohou obracet na anděly s prosbami o pomoc. Autorka článku píše, že andělé jsou energetické bytosti světla a lásky, které jsou člověku připraveny na požádání pomáhat (zkoušky ve škole, zapamatování učiva, ochrana před neštěstím, při léčení, relaxaci, navazování kontaktů s blízkými zemřelými ...). Popisuje vlastní zkušenost s anděly, která jí změnila život. Andělé jsou podle ní láskyplné a hravé bytosti, které jsou rády, když se to lidé o nich dozví. Jsou stejně reální jako lidé, mají energetická těla a rádi nám pomáhají, pokud s nimi máme vytvořeno energetické spojení. Toto spojení je možné vytvořit různým způsobem. Nejlépe pomocí modliteb nebo obrázků vyzařujících andělskou energii. Andělé autorce předali modlitbu, kterou má rozšířit mezi další lidi: „*At' jsem šťastný, at' jsem moudrý, je mi dobře na světě. Na co sáhnu, at' se mi daří, at' mi láska rozkvetne. At' mám zdraví, at' mám sílu, věčné mládí v radosti. Přátele mám kolem sebe, at' je to tak, já to chci.*“ Slova této modlitby naplňují životní energií celé lidské tělo a andělé člověka dovedou k životním změnám, které mu umožní být vším, co vyjadřují slova modlitby. Člověk se začne pozvolna otevírat neviditelnému energetickému světu a ten se postupně přihlásí, pokud si to člověk bude přát. Nejúčinnější kontakt s anděly je možné získat prostřednictvím člověka, který již toto spojení vytvořeno má. Okolo takového člověka je velké množství andělské energie, která má schopnost přitahovat k sobě anděly a vytvářet komunikační most. Tato energie má schopnost přenést se k jinému člověku, je však třeba udělat to vědomě a s touhou pomoci druhému. Člověk, který tuto energii přijímá, má pak možnost naladit se na andělskou pomoc kdykoliv potřebuje. Andělé pak takovému člověku pomáhají velmi účinně při všem, o co požádá. Svou pomoc však nikdy nevnucují. Autorka v závěru píše, že dostala od Boha nádherný dar. Získala schopnost být ve stálém kontaktu s tímto světem. Ví,

²⁴⁵ Srov. MÜLLER, Gerhard Ludwig. *Dogmatika pro studium i pastoraci*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, s. 121.

že jejím posláním je informace o andělech šířit, aby se co nejvíce lidí dozvědělo, že andělé existují a pomáhají.²⁴⁶

Webů a knih o komunikaci s dobrými anděly je mnoho. Zásadní rozpor s křesťanským obrazem andělského světa je v tom, že tito dobří andělé, o kterých nás informuje esoterika, nejsou posly spásy a neslouží při uskutečňování Božího záměru. Esoterika nabízí člověku možnost kontaktu s anděly, kteří mu budou pomáhat uskutečňovat jeho světské cíle (štěstí, spokojenost, zdraví, síla, mladí...), o spásu člověka těmto andělům vůbec nejde. Z pohledu křesťana to tedy nemohou být dobří andělé, kteří slouží Bohu, a z tohoto důvodu je tento obraz andělů pro křesťany nepřijatelný. Pokud připustíme možnost, že autorka článku má skutečný kontakt s duchovými bytostmi, tak by se mohlo jednat pouze o padlé anděly, kteří tímto způsobem chtějí ovládnout člověka. V křesťanství se člověk po celý život snaží navázat důvěrný a osobní vztah k Bohu. Anděl v tomto vztahu funguje jako prostředník, který člověku na této cestě pomáhá. Padlý anděl je naopak ten, který je vždy připraven člověka od Boha odvádět a nabízet mu cokoli, jen aby tento vztah co možná nejvíce narušil, zničil, nebo aby člověk na možnost tohoto vztahu nikdy ani nepomyslel.

9.2 Andělská ochrana a d'ábelské pokušení podle Marie z Agredy

V polovině 17. století sepsala podle soukromých zjevení řeholnice Marie z Agredy obsáhlý životopis Panny Marie (Mystické město Boží). V posledním čtvrtém svazku je zajímavá část o strážných andělech a démonech.

Nepřátelství démonů proti lidem je staré jako jejich neposlušnost proti Bohu. Dábel je duchovou bytostí obdařenou přirozeností anděla, není nikdy unaven a nikdy nepotřebuje odpočinek. Boj proti každému člověku dábel začíná od počátku naší existence v mateřském lůně a trvá, až dokud lidská duše neopustí tělo. Nejprve se snaží zabránit narození dítěte, aby tak zamezil udělení křtu. Napadá matku a vnuká jí pokušení přivodit potrat. Mezi pohany a modláři se dábel tolik nesnaží, protože u nich je zavržení ve výhledu. Bůh ale každému člověku poskytl ochranu andělů, která začíná stejně jako d'ábelské pronásledování již od matčina lůna. Pán nejdříve přikáže andělům, aby matku chránili, a v pravý čas přiděluje člověku zvláštního anděla za strážce. Andělé tak od samého začátku podstupují s d'ábly boj o lidskou duši. Tento zápas je veden na duchovní rovině. Démoni tvrdí andělům, že na novorozence mají nárok oni, protože byl počat v hříchu. Andělé poukazují na to, že Bůh stvořil novorozence proto, aby moci

²⁴⁶ Srov. JANÍČKOVÁ, Iva. *Jak se můžeme obracet na anděly s prosbami o pomoc*. Dostupné: <https://www.esoterika.cz/esoterika/jak-se-muzeme-obracet-na-andely-s-prosbami-o-pomoc>.

Kristova umučení mohl získat věčnou slávu. Pokud jsou děti manželské, poukazují andělé na to, že rodiče přijali svátost manželství a církevní požehnání. Poukazují také na ctnosti rodičů, že se modlí, poukazují almužny, jsou laskaví a konají dobré skutky. Andělé využívají tyto a podobné argumenty jako mocné zbraně k ochraně svých svěřenců před démony. Pokud je dítě pokřtěno, je tak učiněn nejdůležitější krok k jeho ochraně. Dábel ale boj nevzdává. Snaží se, aby v době, kdy dítě začíná užívat rozum, křestní milost ztratilo. Již během dětství předkládá jejich sluchu a zraku zlé příklady rodičů, opatrovnic či příbuzných. Snaží se ovlivňovat sklony a vášně dětí. Andělé se naopak snaží vnuknout rodičům svaté myšlenky, aby je vštěpovali dětem. Tento souboj trvá po celý náš život. Pokud hřešíme, dáváme moc d'áblu. Pokud chodíme ke svátostem a z lásky konáme dobré skutky, přibližujeme se naopak Bohu a andělská ochrana je tak účinnější.²⁴⁷ Toto vidění strážných andělů a d'ábla je z křesťanského pohledu v pořádku. Je v souladu nejen s pohledem katolické církve, ale i zajímavě doplňuje úvahy teologů z doby patristiky a středověku.

9.3 Různé formy andělské hierarchie

František Mráček vydal v letech 2012-2014 tři knihy o andělech. V první knize mimo jiné představuje devět andělských kůrů. Názvy jednotlivých nebeských bytostí se v jeho podání shodují s tradiční andělskou hierarchií, tak jak je známe od Dionýsia nebo sv. Tomáše. Na spekulace těchto dvou teologů navazuje Mráček velmi volně a místy je s nimi v rozporu. Uvedeme pouze jeden příklad, na kterém je to dobře patrné. Podle Mráčka téměř všechny jednotlivé andělské kůry ochraňují buď přímo jednotlivé lidi, nebo skupiny lidí. Anděla strážného (první kůr) má každý člověk a tento anděl od člověka nikdy neodchází. Archandělé (druhý kůr) předávají Boží poselství strážným andělům, ale i přímo lidem. Knížata (třetí kůr) jsou andělé pro pomoc farnostem. Mocnosti (čtvrtý kůr) slouží s málo výjimkami jen kněžím. Síly (pátý kůr) jsou neustále po boku kněží, nebo kajících, kteří neznají meze v umrtvování svých světských tužeb. Panstva (šestý kůr) přiděluje Bůh těm, kteří mají učit, ale také misionářům. Trůny (sedmý kůr) pomáhají biskupům a klášterům. Cherubové (osmý kůr) stojí před papežským trůnem a před velkými svatyněmi. Serafové (první kůr) jsou láskou a slouží lásce (zde jako u jediného kůru není uveden přímý kontakt s člověkem). Dionýsios určil pro kontakt s lidmi pouze první dva kůry.²⁴⁸ Tomáš uvažuje o prvních pěti kůrech.²⁴⁹ Mráček píše

²⁴⁷ Srov. MARIE Z AGREDY. *Mystické město Boží svazek IV. Korunování*. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 2016, s. 187-197.

²⁴⁸ Srov. DIONYSIOS AREOPAGITA. *O nebeské hierarchii*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2009, s.

²⁴⁹ Srov. TOMÁŠ AKVINSKÝ. *O andělech (II) v Teologické sumě*. Praha: Krystal OP, 2015, s. 87.

o osmi kůrech.²⁵⁰ Hierarchizace andělů není závazná pro křesťanskou víru. Je to pouze teologický konstrukt, který nám může, ale nemusí o andělech něco sdělovat. U některých autorů nám snad mohou některé obrazy andělského světa připadat méně promyšlené a méně hluboké, ale to nestačí k tomu, abychom o nich mohli říci, že jsou v rozporu s křesťanskou vírou. Mráčkova vize andělských kůrů (stejně jako Dionýsiova, nebo Tomášova) je tedy z pohledu křesťana v pořádku.

9.4 Anděl strážný jako celoživotní průvodce otce Pia

P. Pio byl po celý svůj život ve velmi blízkém vztahu se svým andělem strážným. V září 1918 obdržel P. Pio stigmata a byl tak dalších padesát let viditelně spojený s Kristem v utrpení. Ve svých extázích hovořil s Ježíšem, Pannou Marií nebo sv. Františkem z Assisi. Těmto extázím byl jeho anděl strážný téměř vždy přítomen. P. Pio s andělem hovořil, žertoval s ním a někdy ho i káral. Občas bylo zapsáno co P. Pio při extázích říkal: „...*Můj anděli, podívej se, Ježíš..., tak se pokloň..., to nestačí, polib Ježíšovy rány..., tak je to dobré! Děláš to dobře! Můj anděli, jsi chlapík...*“²⁵¹ Otec Pio měl svého anděla na všechno. Anděl ho těšil, budil ho, radil mu, nebo přinášel zprávy druhým. Byl to anděl s mnoha povinnostmi.

Otec Pio byl lidmi vyhledáván jako zpovědník a často ho lidé prosili o přímluvu. Tyto kontakty s jeho „duchovními dětmi“ se odehrávaly ve třech rovinách. Ve zpovědnici, korespondenčně a prostřednictvím strážných andělů. Kajícníkům ve zpovědnici mimo jiné radil, aby měli úctu k andělům. Říkal, že andělé působí vždy v přítomnosti Boží. P. Pio neuměl řecky ani francouzsky. Dopisům v těchto jazycích ovšem vždy porozuměl. Tvrdil, že anděl strážný mu vysvětlil, o co v dopisech jde. Neuměl také anglicky, a přesto dokázal s pomocí svého anděla ve zpovědnici mluvit s dítětem, které vyrostlo v Americe. Často své duchovní děti vyzýval, aby mu poslali svého anděla strážného s poselstvím a on že jim pomůže, jak jenom to bude v jeho silách. Jeho spolubratři ho pak vidávali sedět na verandě blízko jeho cely s růžencem v ruce. Během modlitby P. Pio uděloval vzkazy jednotlivým andělům: „...*řekni jí, že se za ní modlím..., řekni jí, že bombarduju nebe modlitbami pro její spásu..., řekni mu, že tluču na Ježíšovo srdce, abych mu tu milost vyprosil.*“²⁵²

P. Pio byl také často trýzněn d'áblem. Tento boj se zlem byl pro něho fyzicky na hranici únosnosti. Ne vždy mu v takových situacích přispěchal anděl rychle na pomoc. Jednoho dne, byl otec Pio zbit od d'ábla a anděl mu řekl: „*Děkuj Ježíši, že s tebou jedná jako se svým*

²⁵⁰ Srov. MRÁČEK, František. *Andělé I.* Praha: Verité, 2012, s. 34-52.

²⁵¹ MRÁČEK, František. *Andělé II.* Praha: Verité, 2013, s. 17.

²⁵² Tamtéž, s. 52.

vyvoleným a že ho můžeš zblízka následovat na srázu Kalvárie. Vidím Ježíšovo chování k tobě. Myslíš, že bys byl šťastný, kdybys nebyl takhle natlučený? V Boží lásce mám na mysli tvůj prospěch a těší mě vždy, když tě vidím v tomto stavu. Ježíš dovoluje tyto útoky démona, protože jeho láska tě přitahuje k sobě a přeje si, abys mu byl podobný v úzkostech pouště, olivové zahrady i na kříži.“²⁵³

Není cílem této práce dokazovat nebo vyvracet důvěryhodnost těchto vzpomínek na otce Pia. Z pohledu křesťanské víry na nich nic závadného není. Křesťanství poskytuje věřícím v otázce andělů svobodu osobní víry.

9.5 Anděl Portugalska a pasáčky z Fatimy

V letech 1915-1916 se v Portugalsku ve farnosti Fatima zjevoval dětem anděl. Představil se nejprve jako anděl míru a později jako anděl strážný Portugalska. Tento anděl měl za úkol připravit pasáčky na zjevení Panny Marie. První zjevení anděla proběhlo v létě 1915. Při modlitbě růžence viděly dívky nad keřem ve vzduchu stojící postavu, která vypadala jako socha ze sněhu, kterou zprůhledňovaly paprsky slunce.²⁵⁴ Stejně zjevení se po několika dnech opakovalo. Anděl v obou případech nepromluvil a ani neudělal žádné gesto. Anděla viděly dívky, které chodily pást stáda s pozdější vizionářkou Lucií. Sourozenci Hyacinta a František poprvé spatřili anděla společně s Lucií až v roce 1916, když vystřídal dívky v péči o stádo. Pasáčky (Lucie, Hyacinta a František) si hráli v jeskyni, když začal silný vítr kývat stromy. Vyšli ven a viděli přicházet postavu, která vypadala jako čtrnáctiletý krásný mladík. Byl bělejší než sníh a slunce ho dělalo průhledným jako kdyby byl z křišťálu. Anděl přišel k dětem a řekl: „*Nebojte se! Jsem anděl míru. Pomodlete se se mnou.*“²⁵⁵ Anděl poklekl, naučil děti novou modlitbu a potom zmizel. Setkání s andělem v dětech vyvolalo intenzivní ovzduší nadpřirozena, dlouho setrvali v pozici, ve které je anděl zanechal, a stále opakovali modlitbu. Obě dívky anděla viděly a slyšely, František anděla viděl, ale neslyšel a dívek se na všechno ptal.²⁵⁶

Koncem července 1916 se anděl zjevil pasáčkům podruhé. Tentokrát to bylo v době siesty v hospodářství Luciiných rodičů poblíž studny. Anděl vyzval děti, ať se hodně modlí a obětují, protože Bůh má pro ně plán milosrdenství. Mají nabízet Bohu oběti na smír za hříchy, jimiž je urážen. Anděl se v tomto druhém zjevení představil jako anděl Portugalska. František

²⁵³ MRÁČEK, František. *Andělé III*. Praha: Verité, 2014, s. 21.

²⁵⁴ Srov. SILVA, Manuel Fernando. *Pasáčky z Fatimy*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012, s. 119.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 122.

²⁵⁶ Srov. Tamtéž, s. 122.

opět anděla neslyšel a na vše se ptal dívek. Ty mu byly schopné odpovědět až druhý den po zjevení.²⁵⁷

Potřetí se anděl zjevil koncem září 1916, když děti pásly ovce v olivovém háji Luciiných rodičů. Po svačině se pasáči šli pomodlit do jeskyně modlitbu, kterou je naučil anděl. Při modlitbě se nad nimi rozzářilo světlo. Uviděli anděla, který držel v levé ruce kalich. Nad kalichem byla hostie, ze které skanulo do kalicha několik krůpějí krve. Anděl nechal kalich a hostii ve vzduchu, poklekl k dětem a naučil je novou modlitbu: „*Nejsvětější Trojice, Otče, Synu, Duchu svatý obětuj ti nejdražší tělo, krev, duši i božství Ježíše Krista, přítomného ve všech svatostáncích světa, na smír za urážky, rouhání a lhostejnost, jimiž je urážen...*“²⁵⁸ Potom se zvedl, vzal kalich a hostii a podal eucharistii dětem. Potom znovu zopakoval modlitbu a zmizel. František opět anděla neslyšel, ale dívky se na vše zeptal až po několika dnech. Lucie později dosvědčila, že cítila dotek hostie a přijímání bylo tedy skutečné. Při popisu anděla řekla, že z dálky bylo vidět pouze světlo a zblízka osoba z průhledného světla. Doplnila, že nezná slova, kterými by popsala, jak anděl vypadal. František po třetím zjevení anděla řekl: „*Jsem moc rád, když vidím anděla. Ale horší je, že potom nejsme ničeho schopní. Nedokážu dokonce ani chodit, nevím, co se děje.*“²⁵⁹

Zjevení anděla Portugalska (1915-16) pasáčkům ve Fatimě předcházelo zjevení Panny Marie (1917). Je zde patrná prostřednická funkce anděla, který děti připravuje na zjevení Panny Marie. Výpovědi dětí o tom, že nejsou po zjevení anděla ničeho schopné, zajímavě zapadají do starozákonních zjevení andělů. Například na Daniela po setkání s andělem padnou mrákoty a leží na zemi zcela bez sil.²⁶⁰ Lucie svědčí o tom, že jí chybí slova, aby mohla popsat vzhled anděla. Pro tato slova můžeme vidět oporu v Dionýsiově nauce o symbolech, že se můžeme duchovním pravdám v lidské řeči skrze symboly pouze přiblížit. Zjevení ve Fatimě jsou církví uznávána jako skutečná. Zjevení anděla Portugalska je tedy obrazem křesťanského zjevení anděla, které proběhlo v podstatě v současnosti a potvrzuje skutečnou přítomnost andělů v našich současných životech.

²⁵⁷ Srov. SILVA, Manuel Fernando. *Pasáči z Fatimy*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012, s. 124-125.

²⁵⁸ Tamtéž, s. 126.

²⁵⁹ Tamtéž, s. 130.

²⁶⁰ Srov. Da 10, 8.

10 Andělé v horizontu možností současného poznání

Jako závazná pro křesťanskou angelologii je možné považovat tato tvrzení: skutečná existence andělů, jejich duchová povaha, jejich stvořenost Bohem a jejich poslušnost v plnění Boží vůle. Když vezmeme v potaz lidskou omezenost v poznání Božích tajemství, která nás přesahují, tak více toho o andělech s určitostí nejsme schopni definovat. Představy, které jsme si pomoci až již hlubokých, nebo povrchních úvah o andělech vytvořili, se mohou a nemusejí podobat realitě skutečného andělského světa.

Některé věci ale můžeme zahlédnout a otevře se nám tak bezbřehost andělského světa. Například si můžeme uvědomit hloubku biblických symbolů, o kterých mluví začátek knihy Genesis, když popisuje stvoření světa. „Realitu“ těchto symbolů můžeme porovnat s fakty, která nám předkládají přírodní vědy o evoluci. Někdo v těchto dvou zprávách vidí rozpor, ale teologie dnes již jasně mluví o tom, že obě zprávy mluví různým jazykem o jedné události. Pro ilustraci hloubky těchto symbolů můžeme uvést například biblickou délku 7 dní, během nichž Bůh stvořil svět,²⁶¹ a délku 15 miliard let, jak ji líčí evoluční biologie, kdy od vzniku vesmíru vznikl člověk.²⁶² Je samozřejmě povrchní takto spojovat tyto dva časové údaje, ale nejde přece o to rozhodnout, který z nich má pravdu, jde o to pochopit, že pravdu mají svým způsobem obě tvrzení. Skrze tento zdánlivý rozpor můžeme tak například zahlédnout nepředstavitelný rozměr možností reality andělského světa. To že jsme si anděly v úvahách rozdělili do devíti kůrů, dali jim křídla, jména a další atributy, by nemělo být překážkou pro další případné možnosti, které tyto naše již přijaté představy doplní (možná i naprosto nepředstavitelně). Můžeme čerpat z možností, které teologové dříve neznali. Když pohlédneme na bohatost světa rostlin a zvířat, na důmyslnost jevů a systémů v přírodě a k dalším informacím o dokonalosti naší planety Země, které nám doslova denně nabízí v dokumentárních filmech TV, tak bychom měli být doslova šokováni bezbřehou rozmanitostí forem a způsobů stvořeného života, které nám Bůh předkládá k poznání. Jak bohatý tedy asi může být svět andělů, svět duchových bytostí, který nedokážeme vnímat, když svět kolem nás ukazuje na tak nepřeborné možnosti? Na celém světě nenajdeme dva stejné lidi. Je pravděpodobné, že to bude platit i o andělech? Kolik je andělů strážných? Je jich stejně jako lidí na Zemi? Nebeských bytostí by mělo být co do počtu víc než lidí, když počítáme s tím, že jsou i jiné nebeské bytosti než pouze strážní andělé...

Bylo by možné předkládat spoustu dalších otázek. To však není účelem této práce. Výše uvedená stručná a hrubá úvaha měla za cíl naznačit, že bychom neměli své představy o

²⁶¹ Srov. Gen 2, 2-3.

²⁶² Srov VÁCHA, Marek. *Šestá cesta*. Brno: nakladatelství Cesta, 2004, s. 91-92.

andělském světě zafixovat v nějakých příliš konkrétních představách. Křesťanství nám ponechává velký prostor svobody, co si můžeme o andělech myslet. Bůh nás stvořil omezené, a tak vše není přístupné našemu lidskému poznání. Andělé v křesťanství mají svou úlohu a my se těšíme z jejich tajemné a mocné pomoci na našem putování k Bohu.

Bibliografie

AUGUSTINUS, Aurelius. *O Boží obci I*. Praha: nakladatelství Vyšehrad, 1950, 693 s.

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih) Ekumenický překlad, 3. přepracované vyd. Praha: Česká biblická společnost, 1993, ISBN 80-900881-8-X.

DIONYSIOS AREOPAGITA. *O nebeské hierarchii*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2009, 136 s. ISBN 978-80-7021-872-3.

GUARDINI, Romano. *Andělé-Teologické úvahy*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, 39 s. ISBN 80-7192-300-1.

HARRINGTON, Wilfrid J. *Sacra Pagina-Kniha Zjevení*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012, 348 s. ISBN 978-80-7195-534-4.

JANÍČKOVÁ, Iva. *Jak se můžeme obracet na anděly s prosbami o pomoc*. Dostupné: <https://www.esoterika.cz/esoterika/jak-se-muzeme-obracet-na-andely-s-prosbami-o-pomoc>.

Katechismus katolické církve. Vyd. 2., Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, 793 s. ISBN 80-7192-488-1.

JOHNSON, Luke Timothy. *Sacra Pagina-Evangelium podle Lukáše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, 458 s. ISBN 80-7192-560-8.

LÉON-DUFOUR, Xavier. *Slovník biblické teologie*. Vyd. 2. Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1991, 658 s.

MARIE Z AGREDY. *Mystické město Boží svazek IV. Korunování*. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 2016, 487 s. ISBN 978-80-7266-412-2.

MRÁČEK, František. *Andělé I*. Praha: Verité, 2012, 126 s. ISBN 978-80-87129-27-2.

MRÁČEK, František. *Andělé II*. Praha: Verité, 2013, 146 s. ISBN 978-80-87129-30-2.

MRÁČEK, František. *Andělé III*. Praha: Verité, 2014, 117 s. ISBN 978-80-87129-32-6.

MUCHOVÁ, Ludmila. *Vyslovit nevyslovitelné*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, 243 s. ISBN 80-7325-075-6.

MÜLLER, Gerhard Ludwig. *Dogmatika pro studium i pastoraci*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, 888 s. ISBN 978-80-7195-259-6.

RAHNER, Karl. VORGRIMLER, Herbert. *Teologický slovník*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2009, 496 s. ISBN 978-80-7021-934-8.

SILVA, Manuel Fernando. *Pasáči z Fatimy*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012, 280 s. ISBN 978-80-7195-518-4.

TOMÁŠ AKVINSKÝ. *O andělech (I) v Teologické sumě*. Praha: Krystal OP, 2015, 227 s. ISBN 978-80-87183-80-9.

TOMÁŠ AKVINSKÝ. *O andělech (II) v Teologické sumě*. Praha: Krystal OP, 2015, 107 s. ISBN 978-80-87183-81-6.

VÁCHA, Marek. *Šestá cesta*. Brno: nakladatelství Cesta, 2004, 144 s. ISBN 80-7295-061-4.

ZIÓLKOWSKI, Zenon. *O andělech se Zenonem Ziółkowským*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, 89 s. ISBN 80-7192-247-1.